

ΜΑΥΡΟΣ ΓΑΤΟΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΣΠΑΤΑΛΑΣ

Τὸ φύλλο λεπ. 50, στὸ ἐξωτερ. 60 Ἀθήνα Ἀπριλῆς—Μάης 1920 Χρόνος Α΄.-Ἀρ. 11-12

Ἡ Ψυχὴ καὶ Ἐγώ

Στὸ στρατὶ τὸ τριστρατο
μμέναμε γεμμένοι
οἱ δυὸ ἀποσταμένοι,
ἡ ψυχὴ καὶ ἐγώ,
καὶ τὸ περιμέναμε
νάρθη ἀργὸ σιγῶ
τὸ γλομὸ τὸ βράδου,
ἡ ψυχὴ καὶ ἐγώ.

Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἔφτανε
μοναχὰ περνοῦσαν
γύρω καὶ γελοῦσαν
καὶ ἀπλωναν τερπνά—
καὶ ὡς νὰ μὴ μᾶς ἄγγιζαν
ἔφευγαν ξανά,
σάν καλά χαμένα,
δειλινὰ τερπνά.

Καὶ ἔρχονταν καὶ πήγαιναν
καὶ ἔπαιρναν μαζί τους
καὶ ἔφερνε ἡ πνοὴ τους
σάν ἀπὸ φωλιές,
σάν ἀπὸ ἓνα Ἀπριλῆ
γνώριμες παλιές,
εὐωδιᾶς σβησμένες,
ἀηδονῶν λαλιές.

Καὶ ἔφερναν μιλήματα
πέρα ἀπὸ τὰ βιάθη,
σάν πνοὴ πού ἔχάθη
μιά χαμένη αὐγὴ
καὶ ἦταν σάν ψιθύρισμα
πού ἔμοιαζε σιγῶ
σιγαλὴ χυμένη
στὴ χαμένη αὐγῇ.

Καὶ ἓνα φῶς σκοποῦσαν,
ἓνα φῶς πού ἀπλώνει,
λές ἀνάερο χιόνι,
σιγαλὰ ἀπαλά,
καὶ σταλάζει δλότρεμο
σάν ἀπὸ ψηλά,
σάν κερὶ πού λιώνει
σιγαλὰ ἀπαλά.

Καὶ γλιστρᾶ σάν κύμα
πού ἔχει ξεκινήσει
καὶ ἔρχεται νὰ σβήση
στὸ ἀχρογιάλι ἀργὸ—
Καὶ τὸ περιμέναμε
νάρθη ἀργὸ σιγῶ
τὸ γλομὸ τὸ βράδου,
ἡ ψυχὴ καὶ ἐγώ.

Καὶ τὸ περιμέναμε
καὶ σάν κουρασμένη
γύρισε σκυμμένη
ἡ ψυχὴ ἡ ἀδερφή
πρὸς τὸ φῶς πού στάλαζε
σάν πνοὴ κρυφῆ,
σάν κερὶ πού λιώνει
ἡ ψυχὴ ἡ ἀδερφή,

καὶ πρὸς τὸ ψιθύρισμα
πού εἶχε ἀγάλι σβήσει
καὶ εἶχε γύρω ἀφήσει
μιὰν ἀχνὴ σιγῇ,
πού ἦταν σὰ ν' ἀνάσαινε
σιγαλὴ καὶ ἀργῇ :
τὸ γλομὸ τὸ βράδου
νάρθη δὲν ἀργεῖ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΙΑΚΩΒΟΣ ΛΕΟΠΑΡΑΝΗΣ

ΤΟ ΣΠΑΡΤΟ. Ή ΤΟ ΑΝΘΟΣ ΤΗΣ ΕΡΗΜΙΑΣ

Και οι άνθρωποι ήθελαν περισσότερο το σκότειν από το φως.—Ιωάννης, ΙΙΙ, 19.

Έδω στην ανδρική ράχη του φριχτού του βουνού του δ-
λθέρου του Βεζζούβιου, που άλλο δέντρο δεν τήνε χαρο-
ποιεί κανένα, ούτε λουλουδί, τα ερημικά κλαριά σου ά-
πλόνοις γύρω, ευδοκασμένο σπάρτο, χαρούμενο άπ' την
έρμο. Ακόμα σ' είδα με τα κλαριά σου να κοσμείς τα έ-
ρημοτόπια, που κυκλώνουν την πόλη, δέσποινά όπ' είταν
κάποτε του κόσμου, και λές με τη βαρεία και τη βουδή
τους θέα, την έξουσία που έχαθη πιστοποιούν και θυμάνε
στο διαδάτη. Τώρα σε ξαναδέλω έρωτεμένο με τα θλιμμένα
έτουτα εδάφη, και από τον κόσμο άπαρημένα, και με τύ-
χες ενάντιες ταιριασμένες. Οι κάμποι αυτοί οι σπαρμένοι
μ' άγονη στάχτη και πετρωμένη λάβα σκεπασμένοι, που
κάτω από το χήμα τρίζει το διαδάτη, όπου φωλιάζει το
φείδι και στον ήλιο κουλουριάζεται, κι' όπου το κουνέλι
στη γνωστή τρίπα τη σκαμμένη γέφυρα, έφορες είταν χώρες
και χαρωπές, ξανθές από τ' αστάχια κι' άντηχούσαν με
μουχητά κοπαδιών κήποι είταν και παλάτια στον δυνα-
τών τις σκόλες ευχάριστη διαμονή· κι' είταν πολιτείες έ-
ξαικουσμένες, που με τους χειμαρρούς τους το ψηλό το
βουνό, φλογολώνοντας άπ' το πύρινο στόμα, έχει σκεπά-
σει μαζί με τους κατοίκους. Τώρα τροχούρω ένας χαμός
πλανιέται, όπου έσο στέκεις ευγενικό λουλουδί, και σά να
κλαίς τα βάσανα των άλλων, γλυκύτατη ευωδιά στα ουρά-
νια ύψωνες, που την έρμια παρηγοράει. Σ' αυτά τα πλά-
για άς έλθει αυτός που συνειθέει τη θέση μας μ' έπαύσιον
ν' άνοψώνει, κι' άς δει πόσο το γένος μας φροντίζει ή
φύση ή άγαπημένη. Και να έχτιμίες ακόμα θα μπορέσει
με δίκαιο μέτρο την ισχύ έδω πάνω της ανθρώπινης, όπου
πόλο τρέμει, που ή άσπλαχνη βυζάχτρα μ' άλαφρό
σεισμα στη στιγμή σχεδόν είταν και μ' άλαφρό πύλο λίγο
άμέσως μπορεί το πάν να μηδενίσει. Χαραγμένες σ' αυτές
είναι τις ράχες της ανθρώπινης φύρας «οι εξάρητες προ-
δευτικές της τύχες».

Έδω κόνταξε έδω και καθρεφτίσου, αίθνα γαυρε και
μωρέ, πώχεις άφίσει το στρατι πούχε ως τώρα έμπρός ση-
μειώσεις το ξυπνημένο πνέμα, και το βήμα γυρίζεις προς τα
πίσω και για το ξαναγύρισμα καυτίσαι και πρόοδο το κα-
λείς. Στο παιδοκάμαμά σου τα πνεύματα έλα, που μοίρα ά-
νόσια σ' έκαμα πατέρα, σε κολακεύουν, ακόμα κι' αν περ-
γέλιο ανάμεσώ τους καμιά φορά σε κάνουν. Μα έγω δε θα
κατέβω μέσα στον τάφο με ντροπή παρόμοια· κι' είταν
για μένα εύκολο τους άλλους να μιμηθώ και, παραληρών-
τας μ' άμιλλα, σ' άρτία σου τραγουδώντας ευχάριστος να
γένω· μα καλλύτερα έγω την περιφρόνια που στα στήθια
μου κλειείται για τα όσα, όσο μπορώ ξεκάθαρα θα δείξω
άν και έξέρω που λήθη έκείνον όπου πολύ δυσσερατέει την
έποχη του άμειβει. Γι' αυτό το κακό που έγω μ' έσένα
τώχω κοινό, πάρα πολύ γελώ ίσως τώρα. Λευτεριά τρα-
γουδάς κι' άντάμα σκλάβά ξανά τη σκέψη θέλεις, που μο-

νάχα με κείνη βγήκαμε λίγο από τη βαρβαρότη, και που
μόνο με κείνη αξιάνεται ή ευγένεια που μοναχή στο πιό
καλό οδηγεί τις πράξεις των ανθρώπων. Για το αυτό και ή
άληθεια σε πικραίνει της μοίρας της σκληρής, και της δι-
κής σου της ταπεινής της θέσης που ή πλάση σου έχει δώ-
σει. Γι' αυτό την πλάτη ταπεινά προς το φέγγος έχεις
στρέψει που την κάνει να φαίνεται, και λές φυγάδα τα-
πεινόν όνομα έδο το άκοιουθεί και μοναχά γεναιον έ-
κείνον άνομαίσεις, που άπατώντας μονάχος τον έαυτό του,
είτε τους άλλους, πονηρός, ή τρελλάς, ζητεί να ύψώσει ως
τ' άστρα τους ανθρώπους.

Ανθρώπος φτωχός, μ' άρρωστα μέλη, πώς ψυχή περ-
ρίφανη, γενναία, δε λέει, μήτε θεωριέται, καθώς πλούσιος είναι
τάχα από χρυσάφι, μήτε γερός στο σώμα, και έπίδειξη γε-
λοία δεν κάνει μήτε από λαμπρή ζωή, μήτε προσωπικότης
δυνατής στον κόσμο, μ' από δύναμη αν είναι κι' από χρη-
μα φτωχός, χωρίς ντροπή το δείχτει και παρηγοία το λέει
και τα δικά του τα χιμάει με την άληθεια σύμφωνα. Με-
γαλόψυχο πλάσμα έγω δε λέω, μα μωρότατο αυτόν, που
ένω έγεννήθη για να γαθεί, κ' έθρέφτηκε στις πίκριες, ως
τόσο λέει που για χαρές έπλάστηκε και τα χαρτιά με βρο-
μερή γυμείς περιφάνεια, και μεγάλες πράξεις καινούργιας
ευτυχίας,— όπου τα ουράνια παντάπαι· δεν ξέρουν, κι' όχι
αυτή ή σφαίρα,—στης γής τα πλήθη ύπόσχονται, όπ' ένα
κύμα πελάου και μιά οβολόδα άγέρα κακοποιεί και σεί-
σιμο ύποχτόνιο εξαφανίζει, έτσι που με μεγάλον κόπο ν'
άπομένει ή θύμησή τους. Ευγενικιά είναι εκείνη ή φύση
όπου τα μάτια τα θνητά τομάει ν' άσκώσει ενάντια στη
μοίρα την κοινή, και που με γλώσσα ελευτέρη κανένα μόν
άπαρτώντας από την άληθεια, όμολογεί το κακό που της
δόθηκε άπ' τη μοίρα και τη θέση την ταπεινή κι' άδύνατη
είν' εκείνη που δείχεται μεγάλη και δυνατή στα βάσανα,
ούτε τους θυμούς και τα μίσση τ' άδελφικά, δαρύτερ' από
κάθε άλλο δεινό, στις δυστυχίες της μεγαλώνει, τον άνθρωπο
θυρώντας στον πόνο την αίτια, μα το έγκλημα' αποδίνει σ'
εκείνη όπου να ή ένοχη σ' άληθεια, που να μητέρα των
ανθρώπων από γένα και μητριά στη θέληση. Έκείνη έχθρά
ονομάει, και σ' εκείνη ένωμένη νάνα ενάντια σκέφεται,
— όπως κι' άληθια— και νάνα πρώτα ώργανομένη ή συν-
τροφιά ή ανθρώπινη, κι' έλους μαζί έχτιμάει συννωμένους
τους ανθρώπους κι' έλους τους άγκαλιάζει μ' άληθινή ά-
γάπη, προσφέροντας σηματοική και πρόθυμη βοήθεια και
προσοχώντας στους άμοιβαίους κινύνους και στενοχώριες
του κοινού πολέμου. Και για τις προσβολές του ανθρώπου
το δεξι ν' άρματώνει, και στο γείτονα να θέτει βρόχια κι'
έμπόδια, το θαρρεί μορβία, καθώς είναι στον κάμπο που
κυκλώνουν ενάντιοι έχθροί, στην πιό ζωηρή την ώρα της
έφοδος, τους έχθρους λησμονώντας, πικρούς ν' άρχίζει ά-
γώνες κανένας με τους φίλους και τη φυγή να σπέρνει,
και με το έξιος κεραυνός να ρίχτει στους συμπολεμιστά-
δες του μονάχος. Έτσιους σκέψες έτότες που θα γίνουν
στον έγχο φανερός, έτσι όπως είταν, και αυτός ο τρόμος,
τους θνητούς που πρώτα στην ένοχη είχε φύση ένώσει ενάν-
τια σε θεσμά κοινωνίας, γνωστέι λιγάκι άπ' τη σωστή σο-
φία, το δίκαιο κι' ή τιμή θα σμίγουν τους πολιτες' κι' άλλη

ρίζα θε νάχουν ή δικαιοσύνη κι' ή έσπλαχνία κι' όχι μύ-
θους περιήφανους, όπου στηριγμένη του έγχλου ή δικαιο-
σύνη να συνήθει να στέκει έτσι στα πόδια, καθώς μπορεί
να στέκει αυτός που θέτει το κάθισμα στην πλάτη.

Συχνά σ' αυτά τα πλάγια, τα ερημικά, που έχει ντυ-
μένα μαύρα το σκληραμένο κύμα κι' όπου θαρρείς κυμα-
τίζει, κάθομαι τη νύχτα, και άπ' το θλιμμένο χέρσο επάνω,
στο ξάστερο γαλάζιο τ' άστρα ψηλά να λάμπουν κυττάζω,
που από μακρὰ το πέλαο καθρεφτίζει, κι' έλος γύρου
από σπίθες στο ξάστερο άδειο ο κόσμος να φεγγίζει. Κ' έ-
πειτα που τα μάτια προσηλώνω σ' αυτά τα φέγγη, που
φαίνονται σε κείνα μια κοκκίδα κι' είναι άμετρα, έτσι που
μιά κοκκίδα άπέναντί τους είναι κι' ή θάλασσα κι' ή γή
και προς τα όποια όχι μονάχα ο άνθρωπος, μα ή σφαίρα
και έτούτη που τίποτα είναι ο άνθρωπος κοντά της, είναι άγνω-
στη τελείως· κι' όταν κυττάζω άκόμη έκείνους τους δε-
σμούς σαν άπ' άστέρια, τους πιά άπομακρυσμένους, που
έχως τέλος είναι και φαίνονται σε μας σαν κάποιον νέφι,
που άπέναντί τους όχι μονάχα ο άνθρωπος κι' όχι μονάχα
ή γή, μα όλ' άντάμα τ' άμέτρητα στον έγχο και στο πλῆ-
θος με το χρυσό τον ήλιο άντάμα, ή άγνώριστα είναι τ' ά-
μετρα μας ή φαίνονται όπως άπ' τη γή έκείνη, καθώς κου-
κίδα συνφεύγιου φέγγους, τότες στη σκέψη μου τί φαίνε-
σαι, ώ γένος των ανθρώπων· Και την κατάστασή σου θυ-
μούμενος ξανά έδω κάτω, που πιστοποιεί το χώμα όπου
πατάω κι' άπ' τ' άλλο μέρος έπειτα, πώς κύριον και σκοπό
έκείνους τον έαυτό σου δοσμένους στα πάντα, κι' όσες
φορές σ' άρέσει να πλάθεις παραμύθια, και στο σπυρι της
άμμου αυτό το σκοτεινό, που τ' όνομαζόταν γή έξι αίτιας
δικής σου, να κατεβαίνουν οι δημιουργοί των παγκοσμίων
πραμάτων, και να μιλούν ευχάριστα με τους δικούς σου·
κι' έτσι των γελίων άνεύρου το ξαναένωια, προσβάλλει τους
σοφούς ως τον καιρό μας, που σε γνώση και σε πολιτισμό
φαίνεται ότι έλους ξεπερνάει τ' εισιμίες τότες, ο γένος
θνητό δύστυχο, πιό σκέψη τέλος για σε προσβάλλει την
καρδιά μου· Δε γνωρίζω αν το γέλιο ή αν ή έσπλαχνία
άξιζει.

Καθώς από δεινό πέφτοντας μήλο μικρό, που άπ' ώρι-
μότη πέφτει άπá στο χώμα χωρίς καμ' άλλη δύναμη κατά
το άργό φθινόπωρο, ένος λαού μερμηχίων τις κατοικίες τις
γλυκές που είχαν σκάψει μες το χώμα το μαλακό με κό-
πους τριμεγάλους, και τα έργα και τα πλούτη, που μ' ά-
μιλλα φερμένα, το φιλόπονο γένος είχε μάσει με κόπους
μακρινούς το καλοκαίρι, με μιάς έρημώνας και σκεπά-
ζει· έτσι άπ' τα ύψη πέφτοντας, από το βροντερό τον κρα-
τήρα στο βαθόν ουρανόν ξεπεταίνεται, από σποδό, άλαφρο-
πετρες και βράχια καταστροφή και νύχτα, ξεχυμένη σε
ρυάκια που κολλάζουν, ή άπ' του βουνού τα πλάγια με
λύσσα ανάμεσ' άπ' τα χόρτα καταβάζοντας άπαυτη πλημ-
μύρα, από λυομένες πέρες και μέταλλα και φλογισμένον
άμμο, τις πολιτείες, που βρέχει ή θάλασσα στην άκρη της
παραλλας, άνακατώνει, συντρίβει και σκεπάζει σχεδόν με
σιγά· και σε κείνες ή αίγα επάνω βόσκει και πολιτείες
μικρές και καινούργιες άπ' την άλλη μεριά που για ύπο-
πόδι έχουν τις θαμμένες, και τ' αριγμένα τείχη το δύσβατο
βουνό σχεδόν στα πόδια του πατάει. Δεν έχει ή φύση στη

γενεά του ανθρώπου περσότερη έχτιμηση ή φροντίδα, άπ'
το μερμίγκι· κι' αν πει σπάνια σ' αυτόν παρ' σ' έκείνο ο
χαλασμός της πέφτει, δεν είναι άπ' άλλο παρ' μόνο γιατί
ο άνθρωπος μικρότερο έχει γένος.

Χίλια όχτακόσια χρόνια γεμάτα έχουν περάσει άπ'
όταν έχαθήκαν, μες στην φωτιάς τη δύναμη θαμμένοι οι
πολύάνθρωποι τόποι, κι' ο χωρικός προσεχτικός σ' άμπέ-
λια, που με τα βιάς σ' αυτούς τους κάμπους θρέφει το νε-
κρωμένο χώμα και το σταχτοποιημένο, το βλέμμα άκόμη
άσκώνει στην κορφή τη μοιραία ύποφιασμένους, που καθό-
λου δεν έχει μαλαχτεί, μ' άκόμη σείεται κι' άκόμα φοβε-
ρίζει καταστροφή στον ίδιο, στα παιδιά του και στο φτωχό
του έχει. Κι' ο δύστυχος συχνά στής κατοικίας τη στέγη,
στο άγέρι το πλανώμενο άγρυπνώνας έλη τη νύχτα, και
σκιρτώντας συχνά, του τρομερού θερμού το τρέξιμο έξε-
τάζει, που άπ' τ' άστέρια σπλάχνα ξεχώνεται στην άμ-
μουδάτη ράχη, άπ' όπου φέγγει ή θάλασσα της Κάπρη,
το λιμάνι της Νάπολης και ή Μερτζέλια. Κι' αν να πλη-
σιάζει το κυττά, ή στα βάθη του σπιτικού του ηγγαδιού
γυρίσει να βράζει το θερμοαμένο το νερό, ξυπνάει τα τέ-
κνα, τη γυναίκα ξυπνάει, και γοργά μ' έπει άπ' τα δικά
τους μπόρσους ν' άρπάξουν, φεύγοντας, βλέπει από πέρα
τη φωλιά τη γνωστή του, το χτήμα το μικρό, που προ-
στασία μονάχα είταν στην πείνα, τροφή στο κύμα το άναμ-
μένο, που πλησιάζει τριζοκοπόντας, και σκληρά άνεχότραγο
πύλο σε κείνη εξαπλώνεται από πάνω. Σαναγουρίζει σ' ού-
ρανο το φέγγος, ύστερ' άπ' την άρχαία τη λήθη ή άπα-
νισμένη Πομπήκη, σά σκέλεθρο θαμμένο, που της γής ταγ-
κουνά είτε σπλάχνος ξαναδίνει άπάνω στον άγέρα· κι' άπ'
την έρημη Άγορά, σπητός, θέεις στις άρδες των σκεπμέ-
νων σπηλών, μακριά ο διαβάτης παρατηρεί το δεχασμένο
διάσελο και την κορφή την καπισμένη, που το σπαρμένο
χαλασόν άκόμη φοβερίζει. Και μες στην μυστική νυχτιάς
τον τρόπο, από τ' άδεια τα θέατρα, από τους άμορφους
ναούς και τα ριγμένα στήθια, όπου τις γίνες κρύβει ή
νυχτερίδα, σαν άπαλσια λαμπάδα, που σιγερή περιπα-
νιέται· σ' άδεια τ' άνάχτορα, τρέχει ή λάμψη της νεκρό-
σιμης λάδας, που από μακριά στους ίσκιους κοκκινίζει, και
τους τόπους γύρω-τροχούρω βάφει. Έτσι άγνώστους κι' αν-
θρωπο και χρόνια, που αυτός άρχαία τα λέει, και το ξα-
κλόθιο που κάνουν τ' άγκώνα στους παποδες, πάντοτε
ή φύση πράσινη άπομένει, και προχωρεί από τόσο μακρό
δρόμο, που φαίνεται ότι στέκει. Χάνονται ως τόσο τα βα-
σίλεια, γλώσσες περνούσε και λαοί· δεν το άντικρύζει
εκείνη· και ο άνθρωπος γι' άτομικό του ως τόσο το κάυ-
κημα της αιωνιότης πέφτει.

Κ' έσο λιγερδ σπάρτο, που με δάση γεμίζει μυρωδάτα τις
άπλωσιές αυτές τις γυμνωμένες, ως κ' έσο θα λυγίσεις στη
δύναμη την άσπλαχνη της φλόγας της ύποχτόνιας, που
γυρνώντας ξανά στο γνώριμό της τόπο, το φιλάρμο κρά-
σπεδο θ' άπλώσει στα μαλακά σου δάση. Και θα λυγίσεις
το κεφάλι τ' άθλιο κάτω άπ' το θανάσιμο φορτίο χωρίς
άντιστάση· μα χωρίς λυγισμένο νάνα ως τότες μ' άνατρα
μάτια παρακάλα μπροστά από το μελλούμενο δύναστη·
μα χωρίς να σηκωνοίαι ως τ' άστέρια με τρέλλη περιφά-
νεια, ούτε άπάνω στην έρημο, όπου και τη θέση και τους
γονέους χωρίς τη θέλησή σου, μ' από την τύχη έλαθε·
μα πύλο φρόνιμη, μα τόσο από τον άνθρωπον άδύνατη πιό
λίγο, όσο τα εύκολοσύντριφα κλαριά σου δεν πίστεψες που
άθάνατα άπ' τη μοίρα ή από σένα έγιναν.

ΓΑΒΡΗΛΑ ΝΤ' ΑΝΝΟΥΝΤΣΙΟ

ΣΤΗΝ ΑΙΤΝΑ

Στά θερινά γοργά φτερά του ανέμου,
Που γλυκά απ' τις 'Αρέθουσας τις άγιες
Κινάει πηγές και ψαύει τις πλαγιές σου,
Αίτνα χιονάτη,
Τό τραγοῦδι μου ως φτάνει ανατριχιάζει!
Σ' εὐεβγεία παράξενη ἢ κιθάρα
'Από γέλια, φιλιὰ, στεναγμούς, κλάμα
Τρέμοντας κρούει!...

Χαίρε Αίτνα ἑκακοστή! Πά στις κορφές σου
Δοξασμένο χορὸ ἀντικρίζω αλώνων,
Και στις τραχιές ἀπὸ τὴ στείρα λάβα
Μαῦρες πλαγιές σου,
Διαβάξω μύριες ἱστορίες σκαμένες
Κρυφές πριγκηπών, και λαϊκῶνες δόξες,
Και θεῶν θριάμβους κ' εἰδυλίων γλυκάδες
Νυμφῶν και Φαῦνων...

Τώρα σ' ἔμένα, ὦ μάρτυρα τῶν χρόνων,
Ἐσοκπέαζεις τ' ἀρχαία τὰ μουσικά σου:
Πῆς τὰ γέλοια, τοὺς μόσκους σου και πῆς μου
Τις ὄχρητές σου...

Πόσες φορὲς στοὺς ὄγκους σου γυρμένος
Δύσες κ' ἀνατολὲς πρόσεξα, κ' εἶδα
Τὸν ἥλιο νὰ γλυκαίνει με ροδένια
Μέθῃ τοὺς λόφους!

Πόσες φορὲς στὰ εὐωδιακά σου πλάγια
Σκεπτόμενος πλανέθηκα, ἢ τὴν κόμη
Στεφάνωσα με ἀνθούς, τὴν ξανθιά Λίλια
Φαῖδρὸς φιλώντας!...

Και στὸ πνεῦμα πού τότε εἶχε μεθύσει,
Καθὼς σὲ μυστικὸν ὄραμα, ἀστράφταν
Μι' ἀτέλειωτη ἀλλαγὴ και μ' ἄγρια ἀντάρα
'Πὸ γεγονότα.

Ἐκεῖ ὑπαρξες ὦ Ἑλλάδα! Ἐκεῖ ἀντριωμένη
'Ἡρώων γενεὰ βρισκόταν και τραγοῦδια
'Αρμονικά και ἄρπας ἄχο ἐγεμίζαν
Τὰ αἰτναῖα λαγκάδια·

Κρύφιοι χοροὶ Νυμφῶν τις ψηλές ράχες
Στὸ λευκὸ φῶς ταράζανε, τὰ δάση
Κ' οἱ λίμνες κατοικιές γλυκῆς τῶν θεῶν
Ἐΐταν πνεμάτων·

Μ' ἄσβυστες σιτιές θυμιάζαν τὸν ἀγέρα·
Σκίζαν τὸ ἀγέρω ἀμάξια με περφόρνια
Τὸ μυρωμένο, κ' οἱ ἐπιδέξιοι ἀνέμοι
Μόσκους ἀρπάζαν...

Συχνὰ οἱ θεοὶ τῆ γῆς ἐπισκεπτόνταν
Τότε κ' ἀπ' τὸν πελώριο Ὀλυμπο ἐρχόνταν
Στὰ λαμπρὰ νέφη μ' ἀμφοροσίες ἡλύσιες
Ἐῶδιασμένοι

Στὰ στήντὰ χαῦνα μάτια κ' ἀγρυπνώντας
Οἱ βωροὶ με θυμιάματα ἐπρααίναν,

Και μ' ἀνοιχτὲς καρδιές οἱ κορασίδες,
Τὸ πέρασμά τους...
Μὰ σὺν ἢ ἄγρια φωνὴ τοῦ Ἄρη ἀντιχοῦσε
Μὲς τὰ βουνά, τῶν Σικελῶν και οἱ σάλπιγγες
Μὲ τρομερὲς κλαγγές πόλεμο ἐκράζαν
Στοὺς Ἀφρικάνους,
'Ἡ ἀκράτητη μελοαῖα μ' ὀλόλαμπρα ὄπλα,
Στις ἐλευτέρες μάχες ὄρμας, στὴ μέση
Τῶν κάμπων τις σημάειες τις δοξασμένες,
Τ' ἀκόντια σιγόντιας...
'Ακου πέρα ἀπὸ σίδερα βαβούρα,
Κι' ἀπὸ ἐμβατήρια ἀχούς, και ποδοβολητὸ
'Απ' ἀφροσμένα φτεροπόδαρ' ἄτια·

Γρῆκα τοὺς ὕμνους
Τῶν θεῶν ποιητῶν ὅπου περνοῦν τοὺς κάμπους·
Κύττα τὴ γῆ κοκκινωλὴ, πού ἀχνίζει
Σὰν αἰμάτινο πέλαγο... Σεῖ ἢ Νίκη
Τὰ φτερά τ' ἄξια

Στὸ γυρτὸ κρᾶνος τῶν ἡρώων· ἀστράφτει
Στὴν ἄγριαν ὄψη ὁ Ἥλιος τῶν πεσιμένων·
Γλέντ' εἶν' ἢ ὄργῃ... Ἐμπρός! Ἐμπρός! ὄραϊα
Τὸ τὰ πεθάνεις!...

Και σὺ τὴν ἄγρια ὄργῃν, Αἶτνα, κυττάζεις
Τῶν τέκνων, μ' ἀλαφρὸ λοφίο ἀπ' ἄσπρο
Καινὸ, και τὸν ἀγέρα τὸν καθαῖριο
Νεφολεικιάζεις.

Μὰ τί τρομάρα ἐβράνταξες τις κάτω
Λακιές, ὅταν ἀπεράντο ποτάμι
Φλόγες πισόνιες χύθη μ' ἄγριους βόγκους
'Απ' τὴν κορφὴ σου

Νὰ διαγουμεῖσαι τ' ἀνθισμένο θέρος
Και τῆς Δήμητρας κάθε ὕψιστο δῶρο!
Τ' ἀνάστατα τὰ οὐράνια ἐσκίζαν βράχοι
Γιγαντοσῶμοι.

Κατακλεισμοὶ πυκνοὶ πέφταν σφυρώντας
Στοὺς κάμπους βράχια· μυροῦδια χυνόταν
Βαρεῖα τρογύρου ἀπὸ καπνὸ θαφένιο
Κι' ἀπὸ κατράμι·

Και παντοῦ σταχτοσούφουρες, φλογάτες
Κόκκινες σφαῖρες, κύματα ἀναμένα
Νερά, οὐρλοὶ μακροὶ, δυνατοὶ βόγκοι,
Φωνές και κλάμα!

Ἐδῶ ὑπαρξες, ὦ Ἑλλάδα! Ἐδῶ ὁ αἰώνιος
'Ἐμπεδοκλῆς, σὺν ξουσίαις ὁ Τρασίθεος
'Ο δειλὸς στὸν Ἀκράγα, νὰ ἐμπνευτεῖ ἡρθε
'Ἐδῶ ἐρημῆτης·

Κι' ἀπ' τὸ Σφαῖρο του ἐπρόειδε τις ὑπέρτατες
Τις ἀρμονίες και στὸ λαμπρὸ τὸ γέλιο
Τοῦ οὐράνιου θόλου, ἐρουφῆξες τῶν Πάντων
Τις μελωδίες.

Μάνθη Ἀθάνατε! Ποιὰ τὸ αἰθέριο πνεῦμα
Σοῦπαρνε ὀρμηγὰ νὰ σὲ μεταρσοῦσαι;
Ποιὰ θεοτὴ κρύφια ἐφώτιζε τὸ νοῦ σου
Στις θεῖες ἀλήθειες,
Σὰν σύνθετες τις σοβαρὲς σελίδες

Τῶν ἀσμάτων σου; Ἀνίκητος στρατιώτης
Τῆς Λευτεριάς ἐσὺ, πολίτης ἄξιος,
Σοφὸς μεγάλος,
Μ' ὀπιστρο βαθῦ, Σὺ, στὰ δαρμένα τέκνα
Τὰ νέα καλὰ ἐξεσκέπαζες, τὰ ἔργα
Ποῦ σαστίζαν, ἀπ' ὅπου σ' ὀνομάσαν
Κολυσανέμαν...
Ἐΐταν μιὰ νύχτα. Σ' ἀπαλοὺς ἐλάμπαν
Τ' ἄστρα χορούς· στὸ δροσαγέρι μόσκοι
Πορτοκαλιῶν πλανιόνταν και μιὰ κρύφια
Μελωδικότη.
Κοιμούνταν γύρω τ' ἄνθια ὕπνο τερπνόνε·
'Απ' τῆς ἱερῆς μηλιῆς τ' ἀηδόνια ἐστέφαναν
Τὸ θρηνολῶν κ' ἐκεῖ κάτω χαμηλὰ
'Ἐτρεψε ἢ Αἶτνα.

Μὲ τὸ ἀράθυμο μέτωπο δοσμένο
Στοὺς βραδυνοὺς Ὀλωνοὺς και τυλιγμένο
Στὸν πέπλο, ἐκεῖ τὴ στερεὴ του ὄρα ἐπῆγε
Τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο.

Μὲ βῆμα σταθερὸ τοὺς τραχιούς βόλους
Τοῦ βουνοῦ πάτας κ' ἀπάνω σὺν βῆγῃε,
Καὶ οὐράνια ἀγνάτια ὅπου ἔλαμπε ἢ Σελήνη,
'Ἐψαλ' ἐν' ἄσμα.

Γόους εἶχε τὸ ἄσμα ἐκεῖνο ὁμοιοὺς με ρόγγους
Ἐσφυγισμοῦ, ἀναρτίσεις και μουροῦρες
Εἶχε ἢ λύρα ἢ παλιὰ κ' ἀπάντας μ' ἤχο
Σκληρὸ θανάτου...

Μ' ὄψη ὄλο φῶς, τις κόρδες και τὸ πληχτρο
'Ἐσπασε ἀπέ, κ' ἀπὸ βουλιὴ θεικιάνε,
Στὸ βαθὺ χάος ἐροῖτήκε πού ἐκλειστή
Σ' αὐτὸν ἐπάνω!...

Ὄραϊα εἶταν ὄλα στὰ μακάρια χρόνια!
'Ἡ Ζάγκλη ἢ πλοῦσια χαρωπὰ μ' ἀμπέλια,
Στῆς Χάριβθης σιμὰ τὸ γυρτὸν ὄχτο,
Βούτας τὸ πόδι·

Λαμπρὸ και γάβρο ἀπ' τὸ χριστὸ λιμάνι
Τὸ Παλέρμο ἀσκονότανε κ' ὁ Ἀκράγας
Μὲ τ' ἄτια τὰ γενναῖα, περὶζωμένους
Μὲ μακριὰ τεῖχη

Κι' με ἱερὰ στολισμένους, στοὺς ταμένους
Βωμοὺς προσφέρναν κνίσσα τῆς Λακινίας
Και τοὺς Διός, (ἀπ' ὅπου οἱ πλοῦσιες μέρες
Καὶ ἢ ἀφρονία).

Κ' ἢ Συρακοῦσα, ὄραϊα με πλατειοὺς τοίρκους,
Μ' ὕδραγωγεία, στοές στὸ πέλαο ἐνάντιες
Στητόταν μπροστά στῆς Ὀρτυγίας τῆ νῆσο,
Κόρη τῆς Δήλου.

Ἐδῶ ὁ Ἀρχιμήδης στὴ γυαλένια σφαῖρα
Πέρνας τις μέρες σκεπτικῶς και χίλια
Πολέμου και ὑπεράσπισης νέα σκέδια
Γιὰ τὴν πατρίδα

Ζητοῦσε, ἀπ' ὅπου τῶν Ρωμαίων τὰ πλοῖα
Πυρπολίσε. Καὶ σὲ κρυφὰ τολμήματα
'Ἐδῶ δοσμένος, μάρτυρας μεγάλος
'Ἰδιου τοῦ νοῦ του,

Στις δυνατὲς χαρὲς κωμένους τῆς Σοφίας,
Δὲ σάλεψε δταν τοῦσβυσε στὰ στήθια
Τὸ σίδερο τῆ ζῆση, και στὸ πνεῦμα
Τὴ θεῖαν ἀχιτίδα.
Στὰ μύρτα ἐκεῖνα κάτω, στὴ μουροῦρα
Τῶν πηγῶν τὴν τρεχούμενη, ἐκοιμοῦσε
Τὸ ἀγέρω ὁ γυῖος τοῦ Φίλιου μ' ἀρπίσιους
'Αχούς και μ' ἄσμα

Τῆς φωνῆς του. Ἐγγυστρουσανε τὰ εἰδυλλία
Γύρω γλυκά, καθὼς ὄβλετικο μέλι,
Και στὸν ποιητὴ σχηματίζαν στεφάνια
Οἱ κορασίδες

Τῆς Συρακοῦσας. Πόσ' ὄμορφα ποῦσαν!...
Εἶχαν λευκὰ τὰ μπράτσα ὄμοια με φύλλο
Λευκοῦ λυγούστρου, ὀλόμαυρα τὰ μάτια
Καθὼς ἢ νύχτα,

Τὰ ὄραϊα μαλλιὰ χυτὰ στὸ λαϊμὸ ἐλάμπαν
Κυματιστά, παλλόμενο τὸ στήθος,
Και γλυκὰ τόσο ἐγέφαναν τὸ κεφάλι,
Και μ' ἔνα διόμα

Σούσαν τὰ μέλη, και ἀστραφτὰ ἐκνττάζαν,
Ποῦ θεῖες Θεῖες Νεραίδες ἐμοῖαζαν, πού τότε
'Απ' τὰ νερὰ τὸ γλυκὸ ψάλτη ἐβῆγχαν
Τιὰ νὰ γεμίσουν...

Τώρα εἶν' ὄλα βουβὰ! Πιὰ ἐκειοὺς τοὺς κάμπους
Δὲν τρέχουν νύμφες βῆ χορούς τὰ βράδυα·
Δὲν ἀγρυπνοῦν ἱερὰ πού με κιθάρες
Νὰ γλυκοαχοῦνε,
Και χαρωπὲς καρδιές. Βουβὰ εἶναι τώρα!
Κι' ὁ σικελὸς γεωργὸς τοὺς τραχιούς βόλους·
Σπάζοντας, ξαναβρίσκει κρᾶνη, ἀκόντια,
Και νεκρῶν τάφους...

Μὰ ὡς πού ὁ ἥλιος με γέλιο ἐρωτεμένο
Θ' ἀναγαλιάζει αὐτοὺς ἐκεῖ τοὺς λόφους,
Κ' οἱ θερινὲς ἀνῆξ μαργαριτάρια
Θὰ σπέρνονν στ' ἄνθη·

Ὄς πού οἱ αἰτναῖες λαικιές θὰ μαλακόνουν
Τ' ἀγέρια με βιολέτες και με ρόδα,
Και θὰ βουτᾶει στοῦ Πέργου τ' ὄραϊο ρέμα
Κύνκος χιονάτος·

Ὄς πού ἢ χνουδάτη Ἐτιὰ, πὰ στὸ Σιμέτο
Τῶν κλαριῶν τὴ μακριὰ βροχὴ θὰ ραίνει,
Και τὰ ρόδια θὰ βγαζοῦνε ἀπ' τὸ στήθος
Τὰ ὄραϊα ρουμᾶνια·

Ὄς πού οἱ γυῖοί σου στὰ στήθια τὰ ἐπιδέξια
Τὸ θεῖο θὰ κλειοῦν και τὴ φωτὰ στις φλέβες,
Καινόβολη Αἶτνα, ὁ ἔπαινος σὲ σένα,
Σ' ἔσένα ὁ ὕμνος.

ΤΟΥΡΚΟΥΑΤΟΣ ΤΑΣΣΟΣ

Ω Δ Η

'Ἐρωτα, βλέψεις και θυμὸ δὲν ἀγρικᾶς και θλίψη,
Ποῦ τὸ λαϊμὸ σ' ἄλλου ζυγὸν ἔξ' ἢ Κυρά μου σκύψαι;

Μάλιστα δίνεται από σέ το κάθε δικαίωμα σου.
Μου λήσασθε άλλος τὸ γλυκὸ τὸ θησαυρὸν στοχάζου,
Πιὰ τί βαρβειὸ τὴν πλοῦτη μου τὴ σταθερῇ θὰ ἰσώσει
Καὶ τ' ἄδικο τὸ χέρι σου μὲ τί νὰ πλερώσει
Μπορῶ νὰ ἐλλείξω, π' ἄλλοσε σὲ μιὰ μεριά μονάχη
Κ' ἐσκόρπισε τὰ πλοῦτη σου ; Μ' ἂν ἐνὰ μόνο θάχει
Χώρια, σμιγμένο κάθε σου καλὸ, ν' ἀπολαβαίνει,
Θάναι κατάτρελλος αὐτὸς ὅπου ἀπὸ σὲ δὲν γκαίνει
Πιὰ τώρα ὅσο μακρύτερα μπορεῖ, πὸν γιὰ νὰ θρέψει
Τοὺς σκλάβους σου δὲν εἰμπορεῖς ἂν ἴσως καὶ δὲν κλέψει.

Νάτο, μακριὰ ἀπ' τὸ κράτος σου τὸ βῆμα μου μακρύνω,
Κράτος σκληρὸ κι' ἀνέφτυχο· σκόρπια τὴ στάχτη ἀφίνω,
Καὶ τὴ φωτιά σβυστή, μὰ ἐσὺ μ' ἀκολουθᾷς κι' ἄλλια μου!
Μὲ φτάνεις καὶ τ' ἀβίσταστα μάτια τραβάω δεινὰ μου,
Τί κάθε τρέξιμο εἶν' ὄκνο κι' ἀργὸ στὸ πεταμὰ σου,
Καὶ νά, πὸ ἀφι στὰ στήθια μου γρικιὰ τὸ φλόγισμά σου,
Καὶ μὲ δεσμὰ τὰ πόδια μου βαρύντα σπεδίσεις,
Καὶ σὰ σὲ δοῦλο ἀχάριστο, δραπέτη, μοῦ σφραγίζεις
Ἐδῶ ἀπὸ κάτου στὴ ζερβιά πλευρά μου μὲ σημεῖα
Πύρινα τὴν καρδιά κ' ἐκεί τὴς μπήγεις μὲ τὴ βία
Τ' ὄνομα π' ἀγαπήθηκε· καὶ μιὰ μ' αὐτὴ μαθαίνει
Στὸν κόνο, βάζεις μου στὸ νοῦ περισσὰ ὅτι πικραίνει.

Κ' εἶσι ἂν διακρίνω στὴν ὀχιά τοῦ Πῶ νὰ διασκεδάσει
Μὲ τὴν Εἰρήνη καὶ Χαρὰ ὃ Ὑμέναιος καὶ νὰ κρᾶζει
Τὰ πλήθη, ὅπ' ἐννοῦν, μ' ἀχὸ γλυκὸ σ' ἀγαπημένα,
Βλέπω τοὺς χαροποὺς χοροὺς κηδεῖα νάναι γιὰ μένα,
Καὶ τὴ λαμπάδα ὅπ' ἄλλουστὸ στὸ γάμο εἶν' ἀναμένη,
Νάναι στὸ ψυχομάχι μου. Κι' ὅπως ἡ Αἰγὴ προβαίνει,
Βλέπω Γυναῖκα, ντροπαλὰ πὸν στὸν ἑαυτὸ τῆς γέρνει
Τὰ φέγγη ἀπὸ τὰ μάτια τῆς τὰ ὄραϊα, κι' ἄλλος νὰ πέρνει
Φιλί, σημάδι εὐγενικό, πὸ τὴν ὄραϊα τῆς ὄψη
Τὴν ἄγγιχτη, καὶ τ' ἄνθια τῆς τὰ πῶτα νὰ τῆς κόψει,
Τ' ἄνθια, πὸν ἀγκάθια ἐρωτικά τώρα τὰ περιζῶσαν,
Καὶ ἄλλα μὲς στὶς ἀπαλές, δροσοῦλες μεγαλώσαν.

Κ' ἐσὺ πὸν σ' ἄνθη αὐτὰ πετᾷς, Ἐρωτα, καὶ πλανιέσαι,
Καθὼς μέλσις ἐργατικό, καὶ τὴν τροφὴ βοσκίεσαι,
Καὶ τόσο ἐκεῖ ἐσὺ χαίρεσαι καὶ περιλειέσαι τόσο,
Ὅ τόσο σου γλυκὸς χυμὸς πὸς τὸ βαστὰς ὅσο τόσο
Ν' ἀφροκοπιέται ἀπ' ἄλλους καὶ πὸν ἀκριβὸ σου μέλι
Νὰ κλέβεται ; Γιὰ νὰ χτυπᾷς δὲν ἔχεις τόσο, βέλη ;
Μονάχη ἐμὲ στὸ διάβα μου, πὸν ἀφρόντισα περνοῦσα,
Νὰ μὲ σαῖτεψεις βιάστηκες στὸν τόνο πὸν γρικοῦσα
Μὲς ἀπ' τὰ ῥόδα τ' ἄλλα νὰ πῶτε ἐρωτημένους
Αἰδρες· καὶ νά, βαρειές πληγές π' ἀκόμη αἰματομένους
Τὶς δείχτω κ' ἀνοικτὲς σ' αὐτὴ πὸν λέω θὰ τὶς γιατρέψεις,
Μὰ βρισκω αὐτὴ πὸν πὸν σκληρῇ πάντα θὰ τὶς τρενέψεις.

* Ἄλλια μου ! αὐτὸ τὴν ἄρρωστη ψυχὴ μου πὸν πικραίνει,
Καὶ θλίβει, τώρα ἡ σκέψη μου νὰ τ' ἀραφάσει πγαίνει,
Κι' ἀντίς τὸ πιάζει πὸν βαθεῖα στὸ τόσο παραδείρι.
Νάτῃν ἡ ὄραϊα Κυρά, ἡ καρδιά σ' αὐτὴ πὸν ἀκουμπιστῆρι
Βρίσκει μονάχη, πὸν καθὼς ν' ἄλλασει συνειθίσει
Ἦ σταφυλιὰ ἀπὸ μόνη τῆς, ἄλλου κι' αὐτὴ ἀκουμπάει.
Καθὼς ἀφρόντιστος κισσὸς κ' ἡ ἐλπὶδα μου νὰ κείται,
Ἄν νὰ πισταεὶ δὲν τῆς δοθεὶ σ' ἐκείνη, θὰ τὴ δῆτε,

Ὅπου ἀγκαλιάζει ἓνα δέντρο, μὰ ἐσὺ πὸν μ' ἔτοια κάλλι,
Μακάριο δέντρο, σταφυλιὰ σου ἀφαίνει στὴν ἀγκάλη,
Βάστα, μὴ θλίβεις ἂν σουλὶ λάλο εὐτυχεὶ στὴ σκιά σου,
Π' ἄλλο οὐτ' ἐλπίζει οὔτε ποθεὶ τρογύρω στὰ κλαριά σου.

Μήτε ἡ Κυρά μου, ἂν ἔρωτας τὴν ἔχει νέος πυρῶσει,
Τὸν πρῶτο ν' ἀψηφάει δεσμὸ, πὸν δὲ θὰ μεγαλώσει
Στὰ στήθια τῆς ; κι' ἂν μὲ θωρεῖ, κι' ἀφοῦ τὸν ἔχει δέσει
Νὰ τόνε σπάσει νὰ πωθεῖ, γιαι δὲ θὰ μπορεῖσει,
Ἔτσι πὸν σφίχτηκε ὁ δεσμὸς, κι' αὐτὸ νὰ τόνε λύσει
Τὸ χέρι πὸν τὸν ἔδεσε. Μ' ἂν ἔχει κρύφια αἰδέσει
Στοὺς στίχους μου ὅπως θέλησες τ' ὄριο ὄνομά σου ἀκόμα,
Καλόδεχτο σὰ εὐγενικό φυτό σὲ πλοῦσιο χῶμα,
Τὸ στίλ μου θ' ἀλουθῆσο ἐγὼ φτάνει ἄπρεπα ἀπὸ μένα
Νὰ μὴν ἐτραγουδήθηκε μὲ τὴ φτωχὴ μου πένα,
Πὸν κάθε χάρισμ' ἀπὸ μετὸν Ἄπολλωνα θὰ λείψει,
Ἄν ὃ Ἐρωτας τὴν εὐνοια τοῦ συμβεῖ ἀπὸ με νὰ κρύψει.

* Ἐστ' ἡ ψυχὴ, τραγοῦδι μου, στὰ πάθια συνειθίσει,
Ὅπ' ἂν μοῦ ἐπιτρεπότανε μιστὸ ἦθελες ζητάει
Πιστὴ στίς ἄκρες δυστυχιές. Μ' ἂν θάσπαζε τὸ νῆμα
Τὸ ἀδύνατο τῆς προσδοκίας κανένας, τὸ ἴδιο μῆγμα,
Πὸν τὸ πῶθ καὶ τὸ ζητῶ, μαζὶ μὲ τὸν ἑαυτὸ μου
Ἄς κλείσει καὶ τὸν ἄσπλαχον ἐρωτικό δεσμὸ μου.

Μεταφρ. ΓΕΡ. ΣΠΑΤΑΛΑ

ΠΡΟΦΗΤΕΥΜΑ

Ἐένος στὴ γῆ δὲ βρέθηκε κι' οὔτε γιὰ μένα ἔρονα
τὰ ὅσα τριγύρω ὑπέροκμα τὰ μάτι μου κοιτᾷ
ὅλα θαρρῶ στὰ σύμπαντα πὸς πλάστηκαν γιὰ μένα
καὶ πάλι ἐγὼ γι' αὐτὰ.

Μὲ μύριες γλώσσες ἄγνωστες, μ' ἄφαντα μύρια χάρια,
μιὰ μυστικὴ ἀνταπόκριση σὰ νάχαν μὲ τὸ νοῦ,
μοῦ μίλησαν οἱ θάλασσες, οἱ βράχοι, τὰ λειβάδια
καὶ οἱ κόσμοι τ' οὐρανοῦ.

Καθὼς μᾶς σκέπει ἀρίφνητο τὸ ἄπειρο στὰ πτερά του,
κάτι θὰ κλείνη ἀπ' τ' ἄπειρο κι' ἀπ' τὴν αἰώνια ἀρχή,
καὶ κάτι ἀπ' τὰξείδιαιτά κι' ἀπὸ τὰ ἀνίγνιμά του
κι' ἡ ἀνθρώπινη ψυχὴ !

(1917)

ΛΕΩΝ ΚΟΥΚΟΥΔΑΣ

ΑΓΓΕΛΙΑ

Σὲ λίγον καιρὸ θὰ κυκλοφορήσει ἓνα μεγάλο ρομάντο
τοῦ συνεργάτη μας Κώστα Νταϊφᾶ μὲ τὸν τίτλο «Οἱ ἀν-
θρώποι τοῦ Βάλτου». Τὸ ἔργο εἶναι κοινωνικιστικό, ὅπως καὶ
τὰ ἄλλα ἔργα τοῦ ἴδιου συγγραφέα, καὶ πλέκεται γύρω
στὴν πολυπύκρυντη ζωὴ τοῦ κάμπου τῆς πατρίδας του
Θεσσαλίας. Τὸ διαπνέει ἓνας γλυκύπαθος λυρισμὸς ἁρ-
μονικὰ ἐνοημένος μὲ τὴ ζωντανὰ τῆς περιγραφῆς. Στὸ ἐρχό-
μενο φύλλο τῆς «Ἐξῆνης καὶ Γράμματα» πιά, θὰ δημοσιέ-
ψουμε τὸν πρόλογο τοῦ ἔργου πὸν μᾶς παραχώρησεν ὁ
συγγραφέας.

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

XXXVI

ΟΙ ΚΑΜΠΟΙ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ

Τῶν βραδυνῶν τῶν κάμπων πρασινάδα
Μὲ ἄστρα χλωμὰ θλιμένες ἀνεμῶνες,
Καὶ κάπου-κάπου—ξαρνικὴ λαμπράδα—
Ἕλιανθῶν θαμπόχρυσες κορῶνες,
Τὸ σάλεμα σου τῆς καρδιάς γλυκάδα,
Ἄνοιξης μῦθος στοὺς πικροὺς χειμῶνες,
Σάμπως τρελλοῦ κισσοῦ περιπλοκάδα
Σὲ μαυρισμένες Λωρικές κολῶνες.
Ἐκεῖ πὸν φρίσει κάθε σου λουλοῦδι
Μὲ μιὰς ζωῆς ἀπόκρυψη τὰ ῥίγη,
Τῶν πόθων μου ζυπνὰ τὸ θεῖο τραγοῦδι·
Κένω ἦγὰ τὸ θρυλλικό δοξάρι
Ὅμοια μὲ ῥόδο τὴ ψυχὴ μου ἀνάγει
Νὰ πητὶ τὸ φῶς σου ἀπόμακρο φεγγάρι.

Χανιά

ΘΡΑΣΥΒ. Ν. ΣΤΑΥΡΑΚΗΣ

ΕΡΝΕΣΤΟΥ ΜΑΡΙΝΟΝΗ

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΟΥΓΟΥ ΦΩΣΚΟΛΟΥ

XVII

ΕΝΑ ΨΕΜΑ ΚΑΙ ΜΙΑ ΑΡΝΗΣΗ

Ὁ Φώσκολος ἀνάμεσα στὰ τόσα ἄλλα ἐλαττώματα, εἶχε
καὶ μίαν ἀσωτεία καὶ μιὰν ἀπροβλεψιά, πὸν συνόρευαν
συντὰ μὲ τὴ μεγαλομανία. Μόλις βῆγχε ἀπὸ τὶς στενωχ-
οριες τοῦ τρομεροῦ 1817, στὸ πρῶτο χαμόγελο τῆς τύχης
ἄρχισε νὰ σκοπιέται καὶ νὰ ξεδεύει χωρὶς χαλινὸ. Ὁ Κια-
ρὶνης ἐξερυλλίζοντας «ἓνα μεγάλο δέμα λογαριασμῶν, ἐξο-
φλημένων συναλλαγμάτων» μᾶς σημειώνει ἐκεῖνο πῶ-
βρικε μονάχη κατὰ τὸ 1818 :

«Εἶναι μιὰ ἐργασία τοῦ χρυσικοῦ Οὐῆλς μὲ ἡμερομη-
νία 20 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1818, ἐξοφλημένη, γιὰ ἓνα σερ-
βίσιου τραπέζιου ἀξίας 1600 φράγκων. Μιὰ ἐξόφληση μὲ
ἡμερομηνία τὴν ἴδιαν ἡμέραν, ἐνὸς ἐμπορίου ἐπίπλων, 550
φράγκων ἀξία ἐνὸς τραπέζιου καὶ τριῶν καρεκλῶν. Δύο ἀ-
πόδειξεις, μὲ τὴν ἴδιαν ἡμέρα καὶ μὲ τριῶν ἡμερῶν ἀρ-
γόταρα ἀσπροροῦθων, γι' ἄλλα 600 φράγκα. Μιὰ ἐργασία
ἀπὸ τὶς 4 Ἰουνίου γιὰ μιὰ καρέκλα ταξιδιοῦ ἀξίας 500
φράγκων. Ὁ Φώσκολος ἔκανε ὅλα αὐτὰ τὰ ἔξοδα γιὰ μιὰν
ἐπανόλιση πὸν εἶχε νοικιάσει στὸ Moulsey. Αὐτὰ μονάχη
τὰ ἔξοδα πὸν σημειῶνω καὶ πὸν ἔβγαν ὅλα κατὰ τὸν ἴδιο
μῆνα, τὸν Ἰούνιο, μάλιστα σχεδὸν κατὰ τὴν ἴδιαν ἡμέρα,
περᾶνε τὶς 3 χιλιάδες φράγκα, καὶ ἀφῆνον εὐκολὰ νὰ
μαντέψει κανένας ὅτι θάχουν συντροφευτεῖ καὶ ἀκολουθη-
θεῖ ἀπὸ πολλὰ ἄλλα».

Τὸ νοκί ἐκείνης τῆς ἐπανόλισης στὸ Moulsey εἶταν 84
στερλίνες τὸ χροῖνο μὰ ὁ Φώσκολος πιά, ἀπ' ὅταν εἶχε ἄ-
μαξά, ἄλλο κι' ἀμαξά, δὲ λογαριαζε τὴ φτώχεια. Τοῦ πα-
ρουσίαστικῆ ἄλλως τε μιὰ ἐργασία πὸν ἐμῆλε νάναι πολὺ

κερδοφόρα. Στὸ σῆτι τοῦ Σέρ Ρουτζέρο Βιλμπράχαμ, ὁ-
περσπουδασμένο γέρο, γνώστη τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας, ὁ
Οὐγὸς ἐγγώρισε, κατὰ τὴν ἀνοιχτὴ τοῦ 1818, τὸ John
Hobhouse, φίλο τοῦ Γεωργίου Βύρωνα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον
περῆνε τότες νὰ ὑπομνηματίσει τὸ τέταρτο ἔργο τοῦ
«Childe Harold», σ' ἐκείνον ἀφιερῶμένο. Τοῦ χαραζότανε
γι' αὐτὴ τὴν ἐρμηνεία μιὰ σύντομη μελέτη ἀπάνω στὴν
κατάστασι τῆς σύγχρονης ἰταλικῆς λογοτεχνίας, καὶ πρό-
τεινε στὸ Φώσκολο νὰ τῆνε γράψει, ἐννοεῖται μὲ ἀμοιβή.
Ὁ Οὐγὸς ἐδέχτηκε, μὲ τὴν συμφωνία νὰ δημοσιευθεῖ ἡ ἐρ-
γασία μὲ τ' ὄνομα τοῦ Hobhouse, καὶ νὰ διατηρηθεῖ ἡ συ-
στασιακὸς ὁ πραγματικὸς τῆς συγγραφέας.

Κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1818 βῆγχε ἂν στὰ τυπογραφεῖα τοῦ
Murray αὐτὸς οἱ «Historical Illustrations of the fourth
canto of Childe Harold». Ὁ τόμος περιεῖχε ἀπὸ τὴ σε-
λίδα 385 ἴσαμε τὴ σελίδα 484 μιὰ «μελέτη» ξαναδημο-
σιεμένη στὰ «Ἔργα» τοῦ Φώσκολου μὲ τὸν τίτλο : «Με-
λέτη ἀπάνω στὴν ἰταλικὴ λογοτεχνία κατὰ τὴν πρώτην εἰ-
κοσαετία τοῦ δεκάτου ἐννάτου αἰῶνα», πὸν περιεῖχε, ἐκτὸς
ἀπὸ μιὰ εἰσαγωγή, σύντομες βιογραφίες καὶ κριτικὰ ση-
μειώματα γιὰ τὸν Καίσαροτῆ, τὸν Παρίνη, τὸν Ἀλφίερη,
τὸν Πιντεμόντη, τὸ Μόντη καὶ τὸ Φώσκολο. Αὐτὲς οἱ δύο
τελευταῖες σπουδές, βέβαια γραμμένες δάκρυες καὶ ἀπο-
κλειστικὰ ἀπὸ τὸν ποιητὴ τῶν «Τάφων», εἶταν οἱ ποῦ
ἔβγινε ἐνδιαφέροντος, γιαι δὲν ἐφειδολευτόουν οὔτε πικρὲς
κατηγορίες στὸ Μόντη, κατηγοροῦμενον ὅτι εἶχε ἐκστά-
θεια στὸν ἠθικό χαραχτήρα, «ἀτιμασμένη τὴ λογοτεχνία,
κάνοντάς τῆνε νὰ ὑπηρετεῖ τὰ προσωπικὰ συμφέροντα»,
καὶ εἶταν «συστηματικὸς κόλακας τῶν ἰσχυρῶν» οὔτε ἐγ-
κόμια γιὰ τὴν «ἀνεξαρτησία τοῦ χαραχτήρα», καὶ τὴν «θε-
ληματικὴν ἐξορία» τοῦ Φώσκολου. Ἄπ' αὐτὸ συμβῆκανε
στὸν ποιητὴ τὸ ἐνόχλησε βαρύντατες. Ἡ πρώτη, κατὰ
συνῆθειαν, οικονομικὴ, γιαι ὁ Hobhouse, ἀσχολημένος στὰ
δυνατὰ ἔξοδα μιᾶς ἐκλογικῆς περιουσίας, δὲν ἐμπόρεσε νὰ
τηρήσει τὴν ὑπόσχεση γιὰ τὴν πληρωμὴ τοῦ συνεργάτη
του, πὸν, μὲ τὴ σειρά τῶν, εἶχε συναλλαγματικὲς κοντὰ νὰ
λῆζον. Ἐβγινε μιὰ ἀνταλλαγὴ ἐπιστολῶν ζωνηρότατων, μιὰ
σηνὴ τοῦ Φώσκολου στὸ χρεῶστη του, τέλος ἡ πληρωμὴ
καὶ ἡ ξαναφιλίωση κατὰ τὸ τέλος τοῦ χρόνου. Ἡ ἄλλη
ἐνόχληση εἶταν ἠθικὴ, μὰ ὄχι λιγώτερο βαρεῖα. Μόλις
ἔφτασε στὴν Ἰταλία ἡ «Essay» τοῦ Hobhouse, οἱ λομπαρ-
δοὶ ἀναγνώστες δὲ χρειάζονταν καὶ μεγάλην ἐξυπνάδα γιὰ
νὰ ἐνοήσουν ποῖος εἶταν ὁ πραγματικὸς συγγραφέας τῆς,
καὶ ὁ ἀβᾶς Λουδοβίκος Ντὶ Μπρέμε ἐκατηγόρησεν τὸ Ho-
bhouse ὅτι χωρὶς ἄλλο ἔγραψε κάτου ἀπὸ τὴν υπαγόρευση
τοῦ ἐξόριστου ἰταλοῦ, καὶ δὲν τοῦλειψαν χυδαῖότητες καὶ
συκοφαντίες, σ' ἓνα μεγάλο γράμμα πὸν ἐκείνος διέτυνε
στὸ φίλο τοῦ λόρδου Βύρωνα.

Ὁ Hobhouse ἐκιοποποίησεν ἀμέσως στὸ Φώσκολο τὸ
φιλιπικό τοῦ Ντὶ Μπρέμε, καὶ ὁ Οὐγὸς ἐδοκίμασε νὰ
κατευθύνει τὸ σκάνδαλο, γιὰ τὸ ὁποῖο μιλοῦσε ὅλο τὸ Μι-
λάνο, γράφοντας τὶς 30 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1818 ἓνα μα-
κρὸ γράμμα πρὸς τὸ Σίλβιο Πέλικο, καὶ ζητοῦσε νὰ τὸν
καταπεισέ ὅτι ὁ πραγματικὸς συγγραφέας τοῦ βιβλίου
εἶταν ὁ Hobhouse. Αὐτὸς, μὲ τὴ σειρά του, ἀποκρινότανε
στὸ Ντὶ Μπρέμε, παρουσιάζοντάς του μιὰ διάφηση αὐτῶ-

γραφη του Φώσκολου. Μά φυσικά τὸ ψέμα, πάρα πολὺ φανερό, δὲν ἔπειθε, ὡς πού ὁ Hobhouse ἀποφάσισε νὰ ὁμολογήσῃ δημοσίᾳ τὴν ἀλήθεια. Ἀπὸ δὴ ἐμάνισσε ὁ Φώσκολου, πού ἔβλεπε τὸν ἑαυτό του ἀποδεικνύμενο ψεύτη ἀπέναντι στοὺς φίλους καὶ στοὺς δακτύλους, κ' ἄρχισε νέα μαλώματα μετὰ τὸ Hobhouse, πού τέλος ἐπέστρεψε νὰ σιωπήσῃ. Μὲ τὴ διαφορά πού τώρα πιά τὸ σκάνδαλο εἶχε γένει, καὶ δὲν εἶταν πολὺ τιμητικὸ βέβαια γιὰ τὸ Φώσκολου, τόσο τὸ περισσότερο πού ὠς καὶ ἡ διατριβή, σὰν κριτική, δὲν ἄξιζε μεγάλα πράματα.

Σ' αὐτὲς τὶς φιλολογικῆς στενωχώριες ἐπροστέθηκε καὶ μιὰ ἔρωτικὴ ἀτυχία. Ὁ Φώσκολου δὲν εἶταν ἄνθρωπος πού μποροῦσε νὰ ζεῖ πολλὴν καιρὸ μονάχος μετὰ καρδιάν ἀδεία! Τὴν 1η τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1818 ἐπρότεινε στὴν Κουϊρίνα νὰ πάει στὸ Καλαί, ὅπου ἐκεῖνος θάχε πάει γιὰ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ στὴν Ἀγγλία. Μὰ ἡ «Εὐγενικὰ γυναικία» ἀπάντησε κατὰ τὴς 18 τοῦ Γενάρου τοῦ 1819 ἀρνούμενη μὲ πόνον τὴν προφορά, ἀσυμβίβαστη μὲ τὶς οἰκονομικὰς τῆς συνήθειες. Καὶ ἀκριβῶς τὸ 1819 ἄναψε ὁ τελευταῖος καὶ πῶ θλιβερός ἔρωτας τοῦ ποιητῆ: ὁ ἔρωτας γιὰ τὴν Καρολίνα Ρουσσέλ, τὴν Καλλιρρόη τοῦ Ἐπιστολάριου.

Ἡ οἰκογένεια Ρουσσέλ, πλοῦσια κ' ἀρχοντικὰ, κατὰ τὶς ἀρχὲς ἐκείνου τοῦ χρόνου ἄρχισε φιλικὲς σχέσεις μετὰ τὸ Φώσκολου. Ἡ Καρολίνα, ἡ δευτέρα ἀπὸ τέσσερις ἀδελφές, ὄραφνὴ ἀπὸ μητέρα, ὄραια, μορφωμένη, ἔξυπνη, ἄρσενος στὸν ποιητῆ: ὁ ποιητῆς, ἄνθρωπος φημισμένος καὶ εὐγλωττος, δὲν τῆς ἀπάρεσε. Ἰδιοσυγκρασία αἰσθητικὴ καὶ μυαλὸ ρωμανικὸ, ὁ Φώσκολου ἐπίστεψε ὅτι θ' ἀνανεώσει μὲ τὴν ὄραια Καρολίνα τὴ θέση τῆς «Νέας Ἐλοΐζας»: δινοτάς τῆς μαθητὴν ἰταλικῶν γραμμάτων, ἐσκέφτηκε ὅτι μποροῦσε νὰ τῆς κάμει καὶ κόρη. Τὸ θέμα τῶν μαθημάτων εἶχε πολὺ καλὰ διαλεχθεῖ: Ὁ Πετράρχας καὶ οἱ ἔρωτες του μετὰ τὴ Λάουρα, τὸ Καντισιέρους ἔμελλε νάβῃ τὸ βιβλίον γαλεόσους. Μὰ εἶταν μερικὲς δυσκολίες: ἀπάνου ἀπ' ὅλα ἡ Ρουσσέλ εἶταν ἀγγλίδα, ψυχρὴ, καὶ ἀκριβολόγα, ἔπειτα ὁ ἑραστής τῆς εἶταν σαράντα ἐνὸς χρόνου κ' εἶταν γερασμένος ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ ἀπὸ τὶς ἀρρώστιες, ἐκείνη εἶταν δὲν εἶταν ἐκκοσι χρόνων καὶ εἶταν ὄραϊότατη. Ἔτσι ἡ ἀνοιχτὴ πέρασε σὲ φιλολογικὴ συζητήση. Κατὰ τὸ θέρος οἱ Ρουσσέλ ἐξαίεθραν τὴν Ἑλβετία, καὶ ὁ ποιητῆς ποινεμένος καὶ μαζί ἐγκαρδιωμένος ἀπὸ τὴν ἀπόσπαση ἔγραψε στὴν Καρολίνα μίαν ἐξομολογητικὴν ἔρωτικὴν. Ἡ νέα ἀπάντησε ὅτι ἐθεωροῦσε ἐκεῖνο τὸ γράμμα σὰ νὰ μὴν γράφηκε. Ὁ Οὐγος ξανάκαμε ἐπίθεση, καὶ ἡ Καρολίνα τοῦ ἀπάντησε νὰ μὴν ἀπαιτεῖται πὼς ἀνταγιάεται. Μὰ ἐκεῖνος ξανάρχισε μετὰ τὶς φράσεις του τὴν νυθτιστορηματικὴς, κ' ἐκείνη ἔβλεπε πάντα ψυχρὴ καὶ σοβαρῆ. Αὐτὴ ἡ μονομαχία μ' ἐπιστολὰς ἐκράτησε ἴσαμε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1820, ὅταν οἱ Ρουσσέλ ἐγύρισαν στὴ Λόντρα. Κ' ἐκεῖ συνέβηκε ἡ τελειωτικὴ ρῆξι. Τὸ βράδυ τῆς 17 τοῦ Νοεμβρίου ἔβηκε μιὰ λογομαχία μάλλον ζωηρὴ ἀναμειγυρῶν τοῦ Οὐγου καὶ τῆς Καλλιρρόης: τέσσερις μέρης ἔπειτα ὁ ποιητῆς ἐπῆγε σὸ σπῆτι τῆς, μετὰ λίγων ἀνατροπῶν, κατὰ τὸ πρῶτ, γιὰ νὰ τῆς ἐπιστρέψῃ τὶς ἐπιστολὰς τῆς. Ἡ Ρουσσέλ εἶταν ἔτοιμη νὰ βρεῖ ὅταν ἐσυνάντησε τὸ Φώσκολου, καὶ τὸν φρόνησε ψυχρότατη καὶ ἀγανακτισμένη. Ἔβαν ἡ τελευταία συνάν-

τηση μεταξὺ τους. Ὁ Οὐγος τὴν περιγράφει ἔτσι:

«Σὰς εἶδα ντυμένη μετὰ τὸ φρέμα σὰς τὸ ρουχίον, μετὰ πρᾶσινο βέλο σὰς. Στὸ ὄριον πρόσωπο ἐδιαβόησαν ἡ περιφρόνια, ἡ ψυχρότης, ἡ σκληρότης τὰ χέρια σὰς, πού, μ' ὄλη τὴν ἀπόστασι καὶ τὸ φρόβον νὰ μὴ σὰς ξαναἰδῶ, ἔβλεπα σὰ νὰ θειραί μου, κ' ἐπίστευα ἐδῶ κ' ἕνα μῆνα νὰ σφίξω καὶ νὰ φιλήσω, ἀκατακτάτως τὸν δλον τὴν ψυχῆ, αὐτὰ τὰ χέρια τὰ ἴδια μοῦ φαινότανε ραγισμένα μετὰ τὸ αἵμα τῆς καρδιάς μου».

Ὅμως ὁ ὄριμος ποιητῆς εἶταν τόσο τρελλὸς γιὰ κείνη τὴ νέα πού τὶς ἔγραψε ἀκόμη δυὸ φορές, καὶ σὸ τελευταῖο μακρύτερο γράμμα τῆς 11 τοῦ Γενάρου τοῦ 1821, τὶς ὁμολογεῖ ὅτι ἔδραψε τὴν ἐλπίδα νὰ μποροῦσε νὰ τὴν κάμει γυναῖκα του καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσῃ μαζί του στὴ Φλωρεντία! Καὶ ἀπὸ τὴν ἐγκατάλειψή τῆς Καρολίνας, πού ἐκεῖνος ἀγαποῦσε μετὰ πάθος καὶ ἀνώφελα σχεδὸν δύο χρόνια, ὑπόφερε τρομερὰ: εἶταν ἴσως ἡ πρώτη φορά πού ὁ ἀκαταμάχητος Οὐγος ἔβλεπε ν' ἀποκρουστῆ τόσο σκληρὰ, καὶ αὐτὴ ἡ παθητικὴ καταπόνησις, καθὼς λαεῖ σωστὰ ὁ Κιαρίνης, εἶταν ἡ δίκαιη ἐξίλεισις τὸσαν πεπεισμένων ἐρώτων καὶ λίγο ἐντίμων.

XVIII

ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΔΕΣΠΟΤΗΣ

Ἀπὸ τὸν ἄτυχο ἔρωτα γιὰ τὴν Καρολίνα Ρουσσέλ ἔμελλε νὰ μείνει κάποιο ἀχνάρι σὲ κάποιο ρωμάντζο πού ὁ Φώσκολου ἐμπνεύτηκε κατὰ τὸ 1823. Μ' ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔργο δὲ μὰς ἀπόμειναν παρὰ τέσσερις σκελεθρῆνες περιλήψεις. Ὅμως τὸ ὄνομα τῆς ἀκατάδεχτης βρετανῆς ἐσυνδέθηκε μ' ἕνα ἔργο τοῦ ὄριμου ἐραστῆ πού κατὰ τὸ Μάη τοῦ 1821 ἐδημοσίεψε σὲ μίαν ἐκδοσὴ πολυτελέστατη, σὲ δώδεκα μόνον ἀντίτυπα, τὶς «Μελέτες γιὰ τὸν Πετράρχα», ἀφιερωμένες στὴν Καλλιρρόη μ' ἕνα μικρὸ λυρικό ποίημα στὴν ἀγγλική. Γιὰ τὸν ἔρωτα τῆς Καρολίνας, ὁ φτωχὸς Οὐγος ἔβανε τὰ δυνατὰ του νὰ στιχογραφήσῃ ἀκόμη στὴ γλῶσσα τοῦ Σαίξπηρ! Μὰ ὁ τόμος ἐβγήκε πολὺ ἀργὰ γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴ ρῆξι πού γίνε τέσσερις μῆνες πρωτῆτερα: αὐτὸ ἔβηκε ἡ ταφόπετρα τοῦ τελευταίου φώσκολιανοῦ πάνου.

Οἱ ἴδιες «Μελέτες» ξανατυπώθηκαν ἀπὸ τὸ Murray κατὰ τὸ Γενάρου τοῦ 1823, μὲ ἡ ἀφιέρωσις αὐτὴ τὴν φορά εἶτανε σὲ μιὰ καλῆτερη φιλὴ τοῦ ποιητῆ, τὴ Λαῖδου Μπαρπαρίνε Ντάρκε! Οἱ «Μελέτες» εἶταν τέσσερις: ἡ 1ῆ τὸν ἔρωτα τῆς Βεατρικῆς, γιὰ τὴν ποίησις τοῦ Πετράρχα, γιὰ τὸν χαραχτῆρα τοῦ Πετράρχα, παρὰβολὴ τοῦ Ντάρκε καὶ τοῦ Πετράρχα. Αὐτὲς οἱ πετραρχιακὲς σπουδὲς ἐδέχτηκαν τὰ πῶ συμφωνὰ φηροητικῆματα τῶν κριτικῶν: ὁ Πέκιος καὶ ὁ Κιαρίνης τὶς θεωροῦν τὸ πῶ ὄραιο φιλολογικὸ ἔργο τοῦ Φώσκολου στὴν Ἀγγλία, ὁ Ντοναντόνης καὶ ὁ Μποργκέζε συμμερίζονται αὐτὴ τὴν κρίσι. Ὅμως, ὁμολογῶ ὅτι γιὰ μένα αὐτὲς οἱ «Μελέτες» δὲ φαίνονται τόσο ἔξοχες: εὐχάριστες βέβαια γιὰ νὰ διαβαστοῦν, μὰ ὄχι καὶ βαθιές, καὶ εἶναι κατώτερες ἀπὸ κάθε μεριά ἀπὸ τὴ «Μελέτη» γιὰ τὸ Ντάρκε, γιὰ τὴν ὄραια καὶ μιλῆσομε σὲ λίγο.

Ἐνὸς ἐδημοσίεσε τὸν πετραρχικό τόμο, ὁ Φώσκολου

ἐξακολουθοῦσε τὴν κουραστικὴ καὶ βαθεῖα συνεργασία του στὶς ἐπιδηλώσεις. Ἐγραψε μερικὰ ἄρθρα, γιὰ τὸν Τάσσο, γιὰ τὸ Μιχαλάγγελο, γιὰ τὸ Φρειδερίκο καὶ τὸν Πιερ ντε λὰ Βίνε, γιὰ τὸν Γουίτσο Καβαλκάντη, γιὰ τὸ Σορντέλλο, γιὰ τὴ Χριστίνα τῆς Σβέτίας καὶ τὸ Μοναλιτέσκη, σὸ «New Monthly Magazine», μὰ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1822 καθὲ σχέση μετὰ τὸν ἐκδοτὴ του ἔσπασε, γιὰτὶ παραπονέθηκε «γιὰ τὰ πολλὰ ἄρθρα πού ἔλαβε γιὰ τὴν ἰταλικὴ λογοτεχνία».

Ὅμως τὸ ἔργο πού ἔδωσε μεγάλη φήμη σοφοῦ καὶ ἑλληνιστῆ τοῦ Φώσκολου «ἀνάμεσα στοὺς σοβαροὺς «Ἄλφα τοῦ Κάμπριτς καὶ τῆς Ὁξφόρδης» εἶταν ἕνα ἄρθρο γιὰ τὸ «Αἰολικὸ Δίγραμμα», πού δημοσιεύτηκε κατὰ τὸν Ἰουλίον τοῦ 1822 ἀπὸ τὴν Quarterly Review».

Τὰ κέρδη τοῦ ἔξαμηνιαίου, γιὰτὶ ἐτύπωσε μ' ἔξοδὰ του στοῦ Murray τὴ «Ριτουάρντα», πού ἀπόμεινε ἀπούλυτη. Καὶ δὲν ἔμελλε νὰ βγάλει βέβαια τίποτε ἀπὸ τὴ μεταφρασίς τοῦ III βιβλίου τῆς Ἰλιάδας, πού ἔστειλε στὸν Τζίνο Καπόννη καὶ πού τυπώθηκε στὴν «Ἀνθολογία» τῆς Φλωρεντίας κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1821. Γι' αὐτὸ κατὰ τὸ φθινόπωρο τοῦ 1822, ὁ Οὐγος ἐσκέφτηκε νὰ δημοσιέψῃ ὁ ἴδιος ἕνα νέο φιλολογικὸ περιοδικὸ: τὴν «Rivista quadrimestrale di letteratura straniera». Ἐσύνταξε τὸ πρόγραμμά, μὰ ἡ ἔλλειψις τῶ κεφαλαίων γιὰ ν' ἀρχίσῃ τὸ τυπώμα ἐναυάγησε τὸ σχέδιο, πρωτότυπο καὶ τολημῆ γιὰ κείνα τὰ χρόνια.

Ἐλπίζε ἀκόμη νὰ κερδίσει ἀπὸ ἕνα βιβλίον γιὰ τὴν Πάργα. Ἡ ἀκόνη μοῖρα τῆς ἡπειρωτικῆς πόλης, σκληρὰ παραδομένης στοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Ἰερὴ Συμμαχία, κατὰ τὸ 1819, εἶχε συγκινήσει τὴν Εὐρώπην καὶ εἶναι ἀκόμη ζωηρὴ ἡ ἠχὸ ἀνάμεσά μας ἐκείνης τῆς συγκίνησης σὸ ποιήμα, τὸν τρεμάμενο ἀπὸ ἀγανάκτησι, τὸν Μπερσέ. Ὁ Φώσκολου εἶχε δημοσιέψῃ ἕνα ἄρθρο γιὰ τὴν Πάργα ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1819, στὴν «Edinburg Review». Κατὰ τὸν Ἰουλίον τοῦ 1820 ὁ Murray ἀνάγγειλε τὴν ἐκδοσὴ ἐνὸς βιβλίου ὀνομαζομένου: («Narrative of events illustrating the vicissitudes of Parga», supported by a series of authentic documents, by Ugo Foscolo). Μὰ ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις πού ἔφερε νὰ χτυπάει, ἕκαμ, τὰ δημοσιευτῆ στὴ «Quarterly Review» ὁ φασιστῆς, ἐναντίον τῆς «Ἐπιθεώρησης τοῦ Ἐδμβούργου» καὶ ἐναντίον τοῦ Οὐγου καὶ ὄλων τῶν ὑπερασπιστῶν τῶν ἄμιων Παργιανῶν, καὶ οἱ φίλοι ἀποτρέψανε τὸ Φώσκολου μῆπως θυμῶσῃ τὸ Ἰουστινιανό, πού θὰ μποροῦσε νὰ ἐφαρμόσει τὸ «Alien Bill», καὶ νὰ τὸν ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴν ἐπικράτειαν. Ἔτσι τὸ προαγγελμένο βιβλίον δὲν ἐβγήκε. Ὁ Παῦλος Αἰμιλιανὸς Giudici φηροῖται ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ ποιητῆ δίσπειαν ἀμέσως τὴ φήμην στὴν Ἰταλία ὅτι εἶχε πωλήσει τὴ σιωπὴ του, κ' ἐθυσιάστηκε ἡ Ἱστορία τῆς Πάργας σὸ ἀγγλικὸ Ἰουστινιανό γιὰ ἕνα μεγάλο χρηματικὸ ποσό.

Ἡ ἀλήθεια εἶνε ὅτι ὁ Φώσκολου εὗρηκε κατὰ τὸ γύριμα τοῦ χρόνου ἐκεῖνον ἕνα μεγάλο χρηματικὸ ποσό, μὰ δὲν εἶταν δικό του, ἀλλὰ τῆς κόρης του. Δὲ γνωρίζομεν ἀκριβῶς πὼς ὁ Φώσκολου ἐσυνάντησε στὴν Ἀγγλία τὴν κόρη του πού ἀπόκτησε κατὰ τὸ 1805 τὴν Βαλανσιέν, ἀπὸ τὴν Φαννὸ Ἐμμερ. Ἡ μικρὴ, Φλο-

ρίνα ἀναθρέφτηκε ἀπὸ τὴ νόνα τὴ μητρική, πὶν ζοῖσος σὲ μιὰν ἐξοχὴ σιμὰ σὸν Δονδῖνο. Ἡ νόνα πέθανε κατὰ τὸ 1822, ἀφήνοντας κληρονόμα τὴν ἐγγονήν, ἡ Φιλομάνα, τότες δεκαεπτά χρονῶν, εἶταν ἐμπιστευμένη στὸν πατέρα τῆς, φανερὰ ἀπὸ τοὺς ἐχτελεστὲς τῆς διαθήκης.

Ἡ εὖρεσις μιᾶς κόρης ὄραιας, καλῆς, στοργικῆς καὶ πού εἶταν ἀκόνη τριῶν χιλιάδων στερλίων, κληρονομημένες ἀπὸ τὴ νόνα, εἶταν μιὰ μεγάλη τύχη γιὰ τὸν ποιητῆ, μονάχο καὶ φτωχό. Μιὰ τύχη πού δὲν ἔφερε οὔτε νὰ ἀπολαύσει, οὔτε νὰ διατηρήσει: ἡ πρώτη ιδέα πού τοῦ ἦρθε, μόλις ἐπῆρε στὰ χέρια τὴς ἐβδομητῆ πέντε χιλιάδες φράγκα, εἶταν νὰ γίνῃ οἰκοδοπιστὴς, κ' ἔχτισε μιὰ περίφημη ἔπαυλη.

... ἡ πῶ μεγάλη ἔπαυλη ἐξίστησε ἀπὸ θεμέλια γιὰ μέν, ἔγραψε ὁ Φώσκολου σὸν Διονύσιον Μπουλιζο, «μὲ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ μέθοδο ἰταλική, κοσμημένη κλασικὰ, περικυκλωμένη μετὰ κῆπο καὶ περιβόλι, καὶ ἐπιπλασιμένη μετὰ πλοῦτο μαζί καὶ κομψότη. Σ' αὐτὴ τὴν ἔπαυλη, δὲν ἀρνεῖται, ἔχασα τὸν ἐκδοσὴν ἴσως πάρα πολὺ: — ὄμως ἐτοιμάστηκα ἀπὸ μένα καὶ σὰ ναὺς γιὰ τὶς σπουδὲς, καὶ σὰν ἄσυλο γιὰ τὰ γεράματα, καὶ τέλος σὰν ἡ καλῆτερη ὄλικὴ προικα γιὰ τὴν κόρη μου».

Αὐτὴ ἡ ἔπαυλη, αἰτία κατόπι ἀπὸ τόσους στεναγμοὺς, ὀνομαστικῆς «Δίγραμμά—cottage (ἐξοχικὴ κατοικία)», πρὸς ἀνάμνησις τοῦ «Αἰολικῶν Δίγραμμά» πού στὴν Ἀγγλία ἐπρόσφερε μεγαλύτερη φήμη ἀπὸ τοὺς «Τάφους» στὸν ἐξοριστὸν Ἑλληνα. Ἀρχισε ἀπὸ τότες ἡ μεγαλόπρεπη καὶ πολυτέλοη ζωὴ τοῦ ποιητῆ, πού μεταβλήθηκε σὲ καλοζωή. Ὁ Πέκιος μάρτυρας αὐτότητος, γράφει:

«Ὅταν κατὰ τὴν ἐπιστροφὴ μου ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν τὸν Αὐγούστο τοῦ 1823 ἐπῆγα νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ, εἶχε κατοικήσει στὴ νέα κατοικία μ' ὄλη τὴν πολυτέλεια ἐνὸς φοροεισπραχτοῦ πλουτισμένου, σεργιανίζοντας ἀπάνου στὰ πῶ ὄραια ταπέτα τῆς Φλάντρας, μετὰ τὰ ἐπιπλα τὰ καμωμένα σὸ πῶ σπάνιο ξύλο, μετὰ ἀγάλματα στὴν εἴσοδο τοῦ σπιτιοῦ, μετὰ μιὰ θερμάστρα παραγεμισμένη μετὰ ξυθιακὰ ἄνθη καὶ μετὰ πῶ ἀκριβῆ, καὶ ὑπηρετοῦσέναν πάντοτε ἀπὸ τρεῖς χάρστες (πιστεύω, ἀκόμη πῶ ἀκριβῆ: ἀπὸ κάθε ἄλλο πράμα)...

... Μὰ εἶταν πάρα πολὺ ἐκείνη δαπασία. Ἀγὼ ἡ τίποτας ἀπ' ὅτι φαινότανε ἐκεῖ εἶταν πλερωμένο: σχεδὸν ὄλο ἀνῆκε στοὺς δανειστὲς του: εἶταν ἡ ἀνάγκη τοῦ βασιλιᾶ Θεόδωρου τὰ στολισμένα μετὰ τὸ «θὰ πλερώσω».

Οἱ τρεῖς Χάρστες εἶτανε τρεῖς καμαριέρες πού ὑπηρετοῦσαν τὸν ποιητῆ, τρεῖς ὄραιας νέες ἀδελφές. Ὁ Πέκιος συνεχίζει:

«Καὶ γι' αὐτὲς τὶς τρεῖς Χάρστες, πρέπει ἐδῶ νὰ πῶ περατικὰ δι, γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὴν ἀποκλειστικὴ κυριότητα μιᾶς ἀπὸ αὐτὲς (κυριότητα δυσκολώτατη πάντα νὰ ὑπερασπιστεῖ) ἔτρεπε ν' ἀντιμετωπῆται ἕνα νέον ἀγγλοὶ ὀνομαζόμενον Κράχαμ, πού ἐπιθυμοῦσε νὰ θυσιάσει στὴν πῶ ὄραια ἀπὸ κείνες. Ὁ Κράχαμ αὐτός, πού εἶταν γραμματικὸς του καὶ μεταφραστῆς γιὰ λίγων καιρῶ, ἔβηκε ἐλεύθερον εἴσοδο σὸ σπῆτι. Μεταχειριζόμενος ἕνα πρῶτ αὐτὴ τὴν ἑλευτερία, ἐπέρασε χωρὶς ν' ἀγγελλθῆ σὸ γράφει του, ἐνὸς ὁ Φώσκολου μετὰ τὴν πλάτῃ γυρισμένη πρὸς τὴ θύρα

έσπεκε καβαλικευτά σὲ μιὰ μεγάλη καρέκλα σκυφτός πρὸς τὰ ἔξω, διαβάζοντας μετὴν ἀνεσθί του. Ὁ κύριος Κράχαμ, διατεθειμένος νὰ τὸν προκαλέσει, εἶταν ὀπλισμένος μ' ἕνα μαστίγι, καὶ μ' αὐτὸ ἐχτύπησε τὸν προσεχτικὸ μελετητή, κ' ἐπειδὴ ἔπιασε τὸν ἔγθρό του ἀπὸ τῆς πλίντες, τὸν ἐχτύπησε «a plate couture». Ὁ Φώσκολος δὲν ἐμπόρεσε νὰ σταματήσει ἀμέσως ἐκεῖνη τὴ θύελα ἀπὸ βουρδουλίες, γιατί δὲν εἶταν εὐκόλα νὰ πηδήσει ὀρθὸς ἀπὸ κίνη τὴν παράξενη ἰσότη. Τέλος, ἐλευθερωμένος ἀπὸ τὴν καρέκλα ἐσταμάτησε τὴ χτηνώδικη αὐθάδεια τοῦ ἐπιτετιμένου καὶ τὸν ἔδωξε ἀπὸ τὸ σπῆτι, φοβερίζοντας ὅτι θὰ ἐκδικηθεῖ μετὸς ἀρμόδιους τρόπους. Εἶταν πολὺ φυσικὸ ἀφοῦ τὸν μεταχειρίσθηκαν γ' ἄλογο, νὰ ἐκδικηθεῖ σὰν ἱππότης. Ἐπειτα εἶπε μιὰ πρόσκληση σὸν κύριον Κράχαμ, πού τὴν ἐδέχθηκε. Ἐπήγαγε στὴν πεδιάδα. Ἐπῆσε σὸν κύριον Κράχαμ νὰ τραβήξει πρῶτος. Ὁ Φώσκολος ὑπόμεινε ἀτάραχος τὴ φωνά, καὶ μετὰ τὴ σειρά του ἀντίς ν' ἀπαντήσῃ ἐρριξῆς σὸν ἀέρα τὴ βολή του, λέγοντας ὅτι δὲν ἀξίζει νὰ τραβήξει σὲ τέτοια ὑποκείμενα. Αὐτὴ ἡ ἐπίδειξη δὲν εἶταν τρόπος γιὰ τὴν ξανασφιλική, μὰ οἱ μάστιγες, παρεμβαίνοντας, ἂν δὲν ἐσυμφιλίωσαν τοὺς ἀντίπαλους, ἔββαλαν τέλος στὴ μονομαχία. Οἱ φίλοι τοῦ Φώσκολου ἔχρησαν ἔπειτα ἀπὸ πίσω του, λέγοντας ὅτι γιὰ νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ κακὸ ἀπὸ τὴς βουρδουλίες, ἐχτέθηκε νὰ σκοτωθεῖ χωρὶς καμίαν ἀνταμοιβή. Μὰ ἡ ἀμοιβή γιὰ τὸ Φώσκολο εἶταν νὰ δεῖξαι ὅτι δὲ φοβεῖται οὔτε τὸν ἀντίπαλό του, οὔτε τὸ θάνατο.

Αὐτὴ ἡ μονομαχία ἐγίνε κατὰ τὰ τέλη τοῦ Νοέμβριου τοῦ 1823, καὶ εἶταν ἡ πῶ παραξένη, ἂν καὶ ὄχι ἡ μόνη τοῦ Οὐγόν. Ὁ ποιητὴς εἶχε πιά χτυπηθεῖ σὸ Μιλάνο κατὰ τὸ 1807 μετὰ κάποιον Βόλφ, πού εἶχε τὴ λίγη τιμητικὴ ἐπινόηση νὰ τὸν παραβάλλει μ' ἕνα οὐραγοκατάκον, κ' αὐτὸς ἐφιλοδώρησε σὸν αὐτῶν μιὰ πιστολιὰ σὸ γόνατο. Ἐχτυπήθηκε ἀκόμη, καὶ πάντοτε σὸ Μιλάνο, μετὰ κάποιον ποῦ εἶχε βροῖσει τὸ Μόντη κατὰ τὴν παραίσιαν του καὶ πού εἶχε ἀμέσως χαστουκίσει. Ὁ Ντὲ Βίγκελς βεβαιώνει ἀκόμη, μὰ δὲ γνωρίζω μετὰ ποιά βόση, ὅτι ὁ Οὐγὸς ἐμονομάχησε δυὸ τρεῖς φορὲς γιὰ τὴ Φανιάνη—Ἀρέζε. Σ' ἐν ἀπόσπασμα τοῦ «Ultimato» τοῦ πού θῆται ἀπὸ τὸ 1810, ὁ Οὐγὸς ὑπονοεῖ τὴς μονομαχίας του καὶ καυκίεται: «...καὶ ὅταν κανένας τὸν διέψευδε, ἢ ἐσυκοφαντοῦσε καμιά γυναῖκα τίμα, ἢ κακομιλοῦσε γιὰ τὴν Ἰταλία, ἢ ὅταν κανένας ἐνόμιζεν ὅτι τὸν ἐπρόβαλεν ὁ κύριος Φώσκολος μετὰ τὴν αὐθάδία του, ὁ κύριος Φώσκολος σὲ κάθε περίστασις ἤθελε καὶ ἔδωσεν ἱκανοποίησι μετὰ τὸ σπαθὶ σὸ χεῖρ, κ' ἐπλήγωσε κ' ἐπληρώθηκε καὶ τέτοιες ἱκανοποιήσεις τίμιες γιὰ ἡσυχία τοῦ κυρίου Λαμπρόνη ἐδόθησαν καὶ ἐπαρόθηκαν δυὸ φορὲς στὴ Γένοβα, μία στὴν Πιστόγια, δυὸ σὸ Μιλάνο, δυὸ σὸ Καλαί, μία στὴ Μπουλόνια».

Οἱ ἀπόλαψες τοῦ «Δίγαμμα—cottage» καὶ τῶν τριῶν Χαρίτων ἐβάσταξαν λίγο. Ὁ μεγαλομάνης Φώσκολος ἐξόδενε γιὰ τὰ ἐπιπλα ἀδιάκοπα χρήματα χρυσᾶ, καὶ κρεμμύδες μετὰ σφύμα πορτοκάλια καὶ λεμόνια στὰ δέντρα: οἱ πιστωτὲς ἤθελαν νὰ πληρωθοῦν κ' ἐκεῖνος δὲν εἶχε χρήματα ἀρκετὰ. Τῆς 14 τοῦ γενάρου 1823, ὁ ποιητὴς ἔγραψε πρὸς τὴ φίλη Λαίδυ Ντάρκ:

«Ἀπὸ τρεῖς μῆνες κ' ἔδω βρισκομαι σ' ἀναποφασιστικὴ ἢ νὰ πάω νὰ ζω, ἢ πέρνοντας τὴ μόνη διέξοδο, πού, ἐνὼ μὲ γδύνει ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ κυρίου, μπορεῖ νὰ μοῦ δώσει τὰ μέσα «νὰ ζήσω σὰν ἄνθρωπος καλά». Καὶ τίς ἔλεγε ὅτι ἀμέσως «θὰ καταχωροῦσε σ' ὅλες τὴς ἐφημερίδες τὴν ἀκόλουθη ἀγγελία»:

«Ὁ Συγγραφέας τῶν μελετῶν γιὰ τὸν Πετράρχα δίνει μαθήματα γιὰ τὴ γλώσσα καὶ γιὰ τὴ φιλολογία τὴν Ἰταλική, καὶ πᾶσι στὰ σπῆτια ἐκείνων πού ἤθελαν νὰ τὸν καλέσουν».

Ἡ Λαίδυ Ντάρκ ἐσυγκινήθηκε, καὶ ἐπρότεινε σὸν ποιητὴ νὰ κάμει μιὰ σειρά μαθημάτων γιὰ τὴν Ἰταλικὴ φιλολογία μετὰ πληρωμὴ βρέθησαν ἐκατὸ σαραντὰ πού γραφήκανε, καὶ καταβλήθηκαν σὸ Φώσκολο ἑκατόσις στερλίνες. Μὰ οὔτε αὐτὲς ἀρκούσαν γιὰ νὰ πληρώσῃ ὅλα τὰ χρεῖα τοῦ ἀπεριόκετου οἰκοδεσπότη τοῦ «Δίγαμμα»: κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1823 ὑποχρεώθηκε ν' ἀφήσῃ τὴς τρεῖς καμαριέρες, κ' ἔμεινε μονάχος μετὰ τὴν κόρη. Εἶταν τότες ὁ Σαντόρες Σάντα Ρόζας, περνώντας τὴς 2 τοῦ Μάρτη τοῦ 1824 ἀπὸ τὸ σπῆτι τοῦ Φώσκολου, εὔρηκε μονάχη μιὰ νέα, τὴ φτωχὴ Φλωριάνη, πού δὲν ἤθελε νὰ τοῦ πῆσῃ πού κατοικοῦσε ὁ πατέρας: ἐκεῖνος ἔμεινε κρυμμένος γιὰ τὴν προηγούμενην ἡμέρα εἰς ἐκδοθεῖ ἐναντίον τοῦ ἕνα ἔνταλμα φυλάκισης γιὰ χρεῖα.

ΧΙΧ

Η ΔΥΣΤΥΧΙΑ

Ἡ ἐλευθερία καὶ πολιτισμένη Ἀγγλία εἶταν κάθε ἄλλο παρὰ συγκαταβατικὴ πρὸς τοὺς ἐκπρόθεσμος δανειστὰς.

«Ὁ νόμος πού κανονίζει τὴς ἐξέσεις τῶν πιστωτῶν καὶ τῶν δανειστῶν, καὶ εἰδικὰ ἐὰν αὐτοὶ εἶταν ξένοι, ἴσριαμ' ἔδω καὶ λίγα χρόνια, εἶταν αὐτηγόρατος στὴν Ἀγγλία. Ἀρκοῦσε ὁ χρόνος τριῶν μαρτύρων, πού νὰ πιστοποιούσαν τὴν ὑποψίαν ὅτι ἕνας δανειστὴς μποροῦσε ν' ἀναχωρήσῃ «insalutato hospite», γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ ἢ φυλακισθῆ τοῦ, καὶ μιὰ κ' ἔμειναν στὴς πολιτικὲς φυλακὰς δὲν εἶταν δυνατὴ ἢ ἀπελευθέρωσι. Ὁ δανειστὴς ἀπόμεινε στὴν ἐξουσία τοῦ πιστωτῆ ὡς πού τὸ δάνειο δὲν ἐπληρώονταν καὶ συχνὰ δὲν τῶσβυνε παρὰ τὸ θάνατος. Τὰ ὀφειλόμενα ποσὰ δὲν ἐξεπλερώνονταν μετὰ τὴ φυλακὴν ἀνάλογα, μέρη μετὰ τὴν ἡμέρα, ὅπως σὲ κάθε ἄλλην ἀστικὴ χώρα, ὅπου, ἐχτὸς ἀντὸ χρέος δὲν εἶταν μεγάλο, εἶταν ἔλλιπα νὰ γλυτώσῃ κανένας ἀπὸ κείνο κάποτε. Οἱ σύλληψες, οἱ κατάσχες ἐγίνοντο στὴν πλάτῃ τοῦ δανειστῆ ἀπὸ ἕνα κλητήρα, ἐφωδιασμένο μετὰ τὴ διαταγὴ τοῦ σερίφη (δικαστή), ἀρκοῦσε νὰ κάμουν ἀμέσως φυλακισμένο, σ' ὅποιον δὴποτε μέρος, τὸν εὐγενῆ ὅπως τὸ λαϊκὸ. Σὲ τέτοιες συμφορὲς δὲν εἶναι ἄλλο μέσο ἀπὸ τὴ φυγὴ, ἢ τὸ κρύψιμο μετὰ μεγάλη προφύλαξη γιὰ νὰ ξεφύγῃ κανένας ἀπὸ κάθε ἔρηνου».

Καὶ ὡς καὶ ὁ Φώσκολος ἐκρύφθηκε ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1824 ἴσριαμ' τὴς 30 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1825 δὲν ἔχουσε γράμματά του. Μὰ μῆτις ἡ πιστὴ ἐμπόρεσε ὅμως νὰ τὸν σώσῃ ἀπὸ τὴν καταδίωξι τῶν πιστωτῶν: κατὰ τὸν Νοέμ-

βριον τοῦ 1824 ἐπιάστηκε «γιὰ τὸ τιποτένιο ποσὸ πού εἶταν ἢ καταστροφὴ του». Δὲν ἤξερον μετὰ εὐάσταξε ἢ φυλάκιση: κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1825 εἶταν ἐλευτέρος, μὰ πάντα φτωχότατος καὶ καταχωρομένος καὶ ἐζητήσιν ἐργασίας. Ἐγράφε ἄρθρα γιὰ τὴν «Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιθεώρησι», κ' ἐργάζονταν γιὰ μιὰν ἐκλογὴν Ἰταλικῶν σχολιασμένων, γιὰ νὰ δημοσιευθοῦν ἀπὸ τὸν ἐκδότῃ Πικερικ. Ἀρχίσει ἀπὸ τὸ Ντάντε καὶ ἀπὸ τὸ Βοκάκιου, καὶ τὸ 1825 εἶταν δάκτερος δοσμένος σ' αὐτὲς τὴς ἐργασίας. Ὁ Φώσκολος ὡς τόσο ἐπεριμένε ἐκατὸν δώδεκα στερλίνες, πού ἢ «Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιθεώρησι» τοῦ ὄφειλε γιὰ τ' ἄρθρα του, μ' ἀπὸ κακὴ τύχη ἢ ἐπιθεώρησι ἐνανάγησε καὶ ὁ φτωχὸς Οὐγὸς δὲν εἶχε μιὰ δεκάρα.

Τώρα πιά ἔκοψε κάθε σχέση μετὰ τὴν ἐπάνω κοινωνία τοῦ Λονδίνου, καὶ δὲν ἐσυναστρεφόταν παρὰ μετὰ μερικῶν νομικῶν καὶ δικαστικῶν καὶ μετὰ τὸ Σιρ Hudson Gurney, φίλο του κ' εὐεργέτη σ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα καὶ τρομερὰ χρόνια. Ἀλλὰς ὡς καὶ ὄνομα: ἴσως ἀπ' ἀνάγκη γιὰ νὰ ξεφύγῃ τοῦ δανεισμοῦ τοῦ ἢ ἀπὸ ντροπῆ γιὰ νὰ μὴ κακοφημίσει τ' ὄνομα τοῦ δοξασημένου τοῦ Οὐγόν Φώσκολου κ' ὄνομάστηκε κύριος Μέριατ, ἔπειτα, πέρνοντας τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα τῆς κόρης του, κύριος Ἐμμεν.

Ἐκατοικοῦσε μετὰ τὴ Φλοριάνη σὲ τρεῖς καμαροῦλες τῆς φτωχότατης ἐργατικῆς συνοικίας τοῦ S. Giles, ὅπου ἐργαζόταν.

«Ἀνάμεσα στὴ σύγχισι τῶν ἀνθρώπων πού μαλώνανε, τῶν γυναικῶν πού καυγαζίζανε, τῶν παιδιῶν πού φωνακούσαν, τῶν ἐκτελεστῶν δημοπρασιῶν καὶ τῶν στυλιῶν καὶ γάτων πού ἀρπαχθόνταν. Δὲν ὑπαρχε νερὸ στὴ συνοικία» ἔγραφε σὸν Κούρνεϊ, «καὶ ἔπρεπε νὰ πηγαίνω νὰ βγάξω ἀπὸ μιὰ τρόμπα ἀρκετὰ μακριὰ σὸν Buxton Square» οὔτε εἶχα ὑπερέτμη» οὔτε πάντα μποροῦσε νὰ πηγαίνω, ὅπως ὁ Φιλοπόιμην, νὰ γεμίζω μονάχος τὴ σιάμνα μου». Ἡ δυστυχία γίνονταν ὅλο καὶ χειρότερη. Ὁ Φώσκολος εἶχε διακόψει τὴν ἐργασίαν γιὰ τὸν Πίκερικ, κ' εὐρισκόταν σὲ μαλώματα μαζί τὸν ἔπειτ' ἀπὸ τὴ δημοσίευσιν τῆς «Μελέτης» πού τὸ κείμενο τῆς «Κωμωδίας», πού ἐγίνε κατὰ τὸ Νοέμβριον τοῦ 1825 μ' ἕνα τύπωμα λαθερωτάτο καὶ ἀνάξιον. Τῆς 12 τοῦ Αὐγούστου δηγόταν σὸν Κούρνεϊ:

«Γιὰ νὰ διατηρηθῶ, ἐπήγαγα σὸ γύρω γιὰ νὰ πουλῶ ἕνα-ἕνα τὰ βιβλία μου, ἐχτὸς ἀπὸ τὴς ἐκδόσεις τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ντάντε: καὶ δὴ φορὲς με πιάσανε γιὰ κλέφτη, γιατί ἀρνήθηκα νὰ πῶ τ' ὄνομά μου καὶ τὸ μέρος πού κατοικῶ. Στὸ τέλος μοῦ ἀπαγορεύτηκε νὰ τρέφωμαι μ' αὐτὸ τὸ μέσο, ἀπὸ τότες πού, πηγαίνοντας νὰ πουλήσω μιὰν ἑλληνικὴ Μπίμπια, ἐπρότεινα, γιὰ νὰ δεῖξω ὅτι ἐγὼ εἶμουν ὁ κύριός της, νὰ γράψω μερικὲς λέξεις ἑλληνικῆς, σὲς ὅποιες ὁ βιβλιοπώλης θὰ μποροῦσε νὰ γνωρίσει τὸ ἴδιον μου χεῖρ πού ἔγραφε μερικὰ σημεῖωματα σὸ περιθώριον ἐκείνης τῆς ἐκδόσις. Ὁ βιβλιοπώλης με ὕψος σκοπέσει καὶ με μιὰ ψυχρότητα μοῦ ἀποκρίθηκε: πού ξέρω ἐγὼ ἂν οὐδεὶς δὲ μπορεῖ ν' ἀσάστε ἕνα ἀπαταιώνας, ἐὰν δὲν εἶστε ἐνὸς κλέφτης; Στὰ λόγ' αὐτὰ ἐγὼ ἐχαμογέλασα, καὶ θυμωμένος τὸ φτωχὸ Βελισάριο, πού εἶταν ἀκόμα καὶ στραβός, ἔσκυψα τὸ κεφάλι στὰ παιγνίδια τῆς τύχης: μὰ ὅταν ὁ καλὸς βιβλιοπώ-

λης ἤθελε νὰ με πάρει μαζί τοῦ μπροστά σ' ἕνα δικαστή, ἔββαλα ὅλη τὴ δύναμή μου γιὰ νὰ λευτερωθῶ ἀπὸ κείνον καὶ νὰ γυρίσω σὸν σπῆτι μετὰ τὴ μιλίμπια μου».

Τοῦ λάχανε, γιὰ καλὴ τύχη, μερικὰ μαθήματα Ἰταλικῆς: εἶχε ὀλίγα μαθητὲς, ὅλους quaccheri (τρεμμένους—ἀπόθηθροσκουτικὴ—) πού τὸν ἐπλήρωναν μισὴ κορόνα γιὰ τὸ μάθημα: τὸ ὅλο μιὰ λίρα τὴν ἐβδομάδα! Ὁ Κούρνεϊ, συμπυκνώντας, τοῦ ἔστειλε πενήντα λίρες. Ὁ ποιητὴς ἐμπόρεσε τότες ν' ἀλλάξῃ σπῆτι, κ' ἐπῆγε νὰ κατοικήσῃ σιμὰ σὸ «Βρετανικὸ Μουσεῖο», ὅπου εὐρισκε τὰ βιβλία γιὰ νὰ συμβουλευθεῖ στὴς μελέτες του. κ' ἔταν ἀγέρα πὸ ἀμμόδιον γιὰ τὴν ὑγείαν του, πού εἶταν πιά καταστρεμμένη.

Καὶ ὅμως εἶναι ἀπίστευτο μετὰ πόσο πιάθος, ἀνάμεσα στὴς οἰκονομικὲς δυστυχίας, τίς φουριεὲς καὶ ἠθικὰς πού τὸν ἐβασάνιζαν, ἔξακολουθοῦσε τὴς προτιμημένους τὸν σπουδῆς, τὴς νταντικῆς ἀπάνω ἀπ' ὅλες. Τῆς 26 τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 1826 ἔγραφε σὸν Τοῖνο Καππὸνη, λέγοντας ὅτι ἐπεριμένε γιὰ τὸ ἔργο του:

«Ἀναγνώστες τοῦ Ντάντε πού νὰ ἐνδιαφέρωνται νὰ τὸν ἴδουν σχολιασμένον σὲ τρόπον ὅπως διόλου νέο, καὶ πού δὲν ἔδοκίμασε ποτὲ κανένας, μ' ὅλο πού πιστεύω ὅτι εἶμαι ὁ μόνος πού μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ γιὰ νὰ γένει ἀληθινὰ γνωστὸς ὁ ποιητὴς, ὁ αἰώνας καὶ τὸ πνεῦμα δάκτερο τοῦ Ντάντε».

Δυστυχῶς ἀπὸ τὴς πλατεῖες σπουδῆς πού ὁ Οὐγὸς ἐμελετοῦσε γιὰ τὴ ζωὴ, τὰ χρόνια καὶ τὸ ποίημα τοῦ Ἀλγικιέρου, δὲν ἐσυντελέστηκε καὶ δὲν ἐδόθηκε, ἐχτὸς ἀπὸ τὴν «Μελέτη» γιὰ τὸ κείμενο τῆς «Κωμωδίας»: ὅμως, ἀρκεῖ αὐτὸ μόνον γιὰ νὰ θέσει τὸ Φώσκολο σὲ πολὺ ψηλὴ θέσι στὴν ἱστορία τῆς νταντικῆς κριτικῆς.

Ἡ βασικὴ ἔννοια τῆς «Μελέτης» σύμφωνα μετὰ τὴν ὁποία ὁ Ντάντε πρέπει νὰ ἐννοεῖται περὶντυμένος μετὰ ἀποστολικὴν ἀποστολὴν ἀναμορφωτῆ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς θρησκείας, εἶναι πλανηθῆ ἂν καλὰ ὁ Φώσκολος δὲν τὴν ἔσπερωσε στὰ ἄκρα ἐκείνα πού ἔπρασσαν ὁ φανατικῶς Ροσσέτις καὶ ὁ χοντροῦς Ἀρούξ. Ἀνυπόστατη εἶναι ἀκόμα ἡ γνώμη ὅτι ἢ «Κωμωδία» δὲν εἶδε τὸ φῶς παρὰ ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ποιητῆ τῆς βλαβερῆ εἶναι στὴν καθαρότητα τῆς κριτικῆς ἢ ἐξακολουθητικὴ ἀνάμειξι τῶν ἰδεῶν καὶ ἠθικῶν συνηθειῶν τοῦ Φώσκολου μετὰ τὴς τοῦ Ντάντε. Μὰ γιὰ τὴν ἐποχὴ πού παينوῦσαν τὰ σχόλια τοῦ Μπατζιόλη, τοῦ Βεντούσι καὶ τοῦ Λομπάρνη, καὶ οἱ «Χάντιες» τοῦ Καίσαρη περνοῦσαν γιὰ ἕνα βιβλίον βαθεῖας δαντικῆς κριτικῆς, ὁ Φώσκολος εἶδε, κρῶτος ἀπὸ τοὺς Ἰταλοῦς, πὸς στὴ θεὰ Κωμωδία ἔπρεπε νὰ ζητηθεῖ ὄχι τόσο ὁ ποιητὴς, ὅσο ὁ ἄνθρωπος: ὄχι ἢ φαντασία, μὰ τὸ σπῆτιμα ὄχι ὁ φιλόλογος καὶ ὁ σοφός, μὰ ὁ ἀπόστολος καὶ ὁ μεταρρυθμιστής». Καὶ μερικὲς σελίδες ἀπὸ δυνατὴ ψυχολογικὴ ἀνάλυσι, κάνουν τὸ Φώσκολο τὸν πρόδρομο τῆς μεγάλης κριτικῆς τοῦ Ντὲ Σινταγης.

Κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον 1825 πού βγήκε ἢ «Μελέτη» γιὰ τὸ Ντάντε, ἀφιερωμένη σὸν Hudson Gurney ὁ Πικερικ ἐδημοσίεψε πρὸς ἀπὸ μιὰν ἀνατύπωσι τῶν «Ἐκατὸ Δηγημάτων» μιὰ «Ἱστορικὴ μελέτη γιὰ τὸ κείμενο τοῦ Δεκαήμερου», ἀφιερωμένη ἀπὸ τὸ Φώσκολο σὸν Sir Ruggero Wilbraham.

Ο Ούγος είχε λίγη συμπάθεια στο Βοκκάιο, και αυτή η «Μελέτη» για το Δεκαήμερο «είναι περισσότερο μία φροντισμένη κ' επιφυλακτική ιστορία των πολλών εκδόσεων του φημιμένου βιβλίου... και των μεταβολών που έπαθε για να ξαναδημοσιευτεί από συγκατάβαση έπειτα από το συμβούλιο του Τρέντου» «Ντοναντώνης».

Απόμνηστος ατέλειωτο, άντις, και βέβαια από τις μακρυνές φροντίδες που ο ποιητής αφιέρωνε στις κριτικές εργασίες του, εκείνο που έπρεπε να γίνει η πολιτική διαθήκη του Φώσκολου: η «Απολογητική επιστολή», που, έτσι όπως είναι κομμένη, έδημοσιεύτηκε κατά το 1844 στο Λουκάνο.

Ο άβας Μενεγγέλης, ένας από τους παντοβάνους εκδότες της Κομωιδίας κατά τον Άπριλ του 1824 έπρόσβαλε με μίσος τον Ούγο «διακηρύχοντας τον ένοχον άπάτης», γιατί «είχε άποδώσει στον Πετράρα δυό λαϊκά γράμματα, που ειχ' εκείνος δει χειρόγραφα στη βιβλιοθήκη του Λόρδου Όλαντ, κ' έπειτα χαθήκανε». Από τις κατηγορίες του Μενεγγέλη ο Φώσκολος έλαβε άφορμή να υπερασπιστεί για όλες τις συκοφαντικές παληές και νέες των έθρων τον που άπόμειναν στην Ίταλία, και ξανάγραψε την «Απολογητική Ήπιστολή», που είναι μία δήγηση πολεμική των πολιτικών μεταστροφών του από το 1814 και έπειτα. Το στίλ είναι ζωηρό, «οι περίοδοι έχουν την άπληξη και την έξωτερικήν έπισημοτικότητα του Τάκτου και του Σαλλούστου», μα ο συλλογισμός δέν τρέχει πάντοτε ούτε πολύ καθαρός, ούτε με άσπρη λογική συνέχεια. Και ίσως νάβαι έμπαιχτική και πολύ άσπρη, μα όχι άδικη στο βάθος, ή κρίση που της έκανε ο Μαντζόνης, που κουραζότανε να βρει εκεί «κάτι τι καθαρό και ξάστερο, και μία περίοδο που νάχε σχέση με τα προηγούμενα και τα έπόμενα». Ο Μπόνκη ακόμα, όμως συμφωνώντας με τη γνώμη του Μαντζόνη, έπαιναι στην «Απολογητική Ήπιστολή», εκείνη την κάποιον δόνηση και λακωνικότητα με την όποιαν κάποιες εκφράζονται μερικές ιδέες που σταματούν».

X X

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ

Ανάμεσα στη δυστυχία και την άρρώστεια, ό ήφαισιόπρεπος έγκέφαλος του Φώσκολου έξακολουθούσε ακόμα ν' άντενεργεί, και συλλάβεινε σχέδια για το μέλλον, που όμως δέν του άρεσε ή ζωή. Έτσι από τα πρώτα εκκέφτηκε ακόμα να ξαναγυρίσει στη Ζάκυνθο, και τις 25 του Σεπτεμβρίου του 1829 έγραψε στο Διονύσιο Μπουλάσο: «Όποτε έννοω σήμερα πιά, και είμαι άποφασισμένος (έτσι που άνθώπινη δύναμη ή συμβουλή δέν θα μπορούσε να μ' έμποδίσει πιά) για νάρθω να ζήσω, άν μπορώ, ή για να πεθάνω όπως όποιος ή στη γη που γεννήθηκα... Έάν κάποια πρόνοια δέν μπορούσε να μου προετοιμάσει στάδιο, έγω δέν θα σταματήσω γι' αυτό την άναχώρησή μου, και ό «ένδοξος συμπολίτης» σας θάρθει άναμώσας να διδάξει τη γραμματική, ή αν δέν είναι άλλο, το άλφα βήτα και θάβαι όμως καλύτερα να κάνω έγω το επάγγελμα του γραμματικού στην Ήλλάδα παρά στην Άγγλία».

Και παρακαλούσε το Ρείωντ να του βρει ένα σπητάκι σμά στη Ζάκυνθο «άπό το όποιο να μπορεί να βλέπει στη θάλασσα, στους λόφους και στην πόλη. Θα πίστευε» προσέτει, «ότι βρίσκειται στην Παράδοξα».

Άντις τον έκρατούσε ακόμα ή κόλαση του Λονδίνου με την άλυσίδα της φτώχειας: που να βρει τα χρήματα τα χρειαστά για το μακρινό ταξίδι ίταίμε τη Ζάκυνθο; Και ίδου τις 14 του Δεκέμβρη ό άκούραστος Ούγος έγραφε στον Τορμάσο Ροσκό, εκθέτοντάς του το σχέδιο μιάς «Έπίστιας Έπιθεώρησης», που θά εΐταν «μιά από τις καλύτερες επιθεώρησης της Εύρώπης, και ιδιαίτερα των άγγλικών». Μα δέν εύρηκεν έναν εκδότη που ν' άρχισι την εκδοσή και τις 28 του Δεκέμβρη νά, πάλιν ό ποιητής έγραφε στον έφημέριο Miguel Riego, παρακαλώντας τον να του βρει μαθητές για να τους δίνει μάθημα Ιταλικών, λατινικών και ελληνικών. Και κατά τις άρχες του νέου χρόνου 1827 άφηνε το Λονδίνο για να έγκατασταθεί στην έξοχη του Turnham Green, άπ' όπου έγραψε τις 9 του Γενάρη στο Ρείωντ:

«Η Φλωριάνη είναι πολύ καλά, χαλαίνει, και συουκρανίζει στο πιάνο της, και με κάνει να γελώ κ' όταν είμαι άρρωστος». Και όμως ό Φώσκολος εΐταν άρρωστος από άρρώστια θανατηγή! Ο Ντέ Βίγκελς βεβαιώνει ότι ό Ούγος ύπόφερε από το σκότι από τον καιρό πώμενε στο Μιλάνο:

«Ο Μιλανέζος ζωγράφος Ίωσηφ Ρόσσης, όταν ό Φώσκολος του μιλούσε γι' αυτοκτονία, τουίλεγε: «Συ θά πεθάνεις από κακοημεψία του έλιέθριου της μακριάς ζωής κ' από το νεκρό της νίκας». Είναι γνωστόν ότι ό ποιητής έκανε κατάχρηση άπ' αυτά τα φάρμακα, μάλιστα από το δεύτερο είδος σε μεγάλη χρήση».

Τώρα το έλιέθριον της μακριάς ζωής είναι ένα κατασκευασμένο με άλόη, γεντιανή και ραμπάρμπαρο: ό Φώσκολος, για να παρακινείται να κάνει τόσο μεγάλη χρήση άπ' αυτά τα φάρμακα τα άντιχολικά, έπρεπε να ύποφέρει πιά ήπατικές ενόχλησες. Το κακό ειχε μεγαλώσει ανάμεσα στις δυστυχίες φυσικές και ήθικές της έξορίας στο Λονδίνο. Τις 12 του Αυγούστου του 1826, ό Ούγος έγραψε στον Κούρνευ:

«Είμαι μία χολική θέρη... Η άλλαγή του τόπου και του άγέρα ένουέργησε πολύ να με κάμει ν' αναλάβω: όμως το κακό εΐταν τόσο προχωρημένο, ώστε ν' άντιστέκει σε κάθε μέσο που έλπιζα να μου δώσει την ύγεια. Ραμπάρμπαρο, καλομέλανο κ' άλλες όμοιες ούσιες έχουνε καταστρέψει το στομάχι μου, ώστε να το καταστάνουν ύποκείμενο να ξαναρωστίσει από άδυναμία και κατά την περίοδο των χολικών πνευτών. Η γεντιανή βαφή είναι το μόνο φάρμακο που, άν δέν μ' ώφελεί, δέν με βλάπτει: έτσι έγω έξακολουθώ να την πέρνω, ως που να καλύτερέψει ή ύγεια μου από τον καιρό και από δρόσισμα της έποχής».

Η ύγεια δέν ξαναγύρισε πιά, μάλιστα το κακό έξακολούθησε να χειροτερεύει. Μερικούς μήνες άργότερα έγραψε στο Φραντσέσκο Μάμη:

«Η άρρώστια μου ή μακρυνή σχεδόν από όχτω μήνες, κατάνησεν άνυπόφερτη, είναι έξερεθισμένη σε τρόπο που δέν μπορώ ούτε να γράφω, ούτε να διαβάω, και ό

γιατρός Νέγρης μούχει άπαγορέψει ως και την όμιλία. Προχτές το βράδυ με φλεβοτόμησε, και χτές το βράδυ που δέν εΐταν εκείνος εδώ, έκαμα το ίδιο χωρίς να ξέρω να πώ άν είναι θεραπευτικό ή άνακουφιστικό, βάζοντας μερικές άβδέλες. Η άρρώστια τέλος έδειχτηκε όλοφάνερη» είναι μιά χρονία φλόγωση του σκοπιού, όχι μόνο, μα ως και στα έντερα».

Η φτωχή Φλοριάνη τον περιποιότανε στόργικα και του ξελάφρωνε τα βίσανα της μακρυνής άρρώστιας. Κατά τον Αυγούστο του 1827 εκδηλώθηκε ή ύδροποικία ό ποιητής, ύπερβολικά έξωγκωμώμενος, φαινότανε πιά έτοιμοθάνατος. Τόν έγγειριόσαν, και μετά το βγάλισμο του νερού έφάρμακεν ότι καλύτερέψει: μα το νερό ξαναγίνηκε, ταχύτατα, κ' χρειαστήκε μιά δεύτερη παρακέντηση. Από τότες ή χειροτέρεψη εΐταν έξακολουθητική τις 8 του Σεπτεμβρίου ό ποιητής, μπαίνοντας σε κομματώδη κατάσταση, έτραύλισε: «Πεθαίνο». Και τις 10 του Σεπτεμβρίου, στις 9 παρά τέταρτο της νύχτας, εξέπνευσε: δέν εΐταν εκεί παρά ή κόρη του κ' ένας φίλος, ό Νέγρης.

Τις 18 του Σεπτεμβρη, ό ποιητής των «Τάφων» μεταφέρθηκε στο μικρό κοιμητήριο του Chiswick: πέντε πρόσωπα άκολουθήσαν τη φτωχότατη κηδεία: ό Νέγρης, ό Μάμης, ό έφημέριος Ριέγκος, ό στρατηγός De Meester και ό Έδουάρδος Ροσκό. Μα ή ταπεινή πλάκα που έσκέπαζε τα κόκκαλα του μεγάλου Ιταλού δέν έμεινε για πάντοτες άκληρη: έπήγαν για να κλάψουν και να μελετήσουν, συμμετοχοι κ' αυτοί των πόνων της έξορίας, ό Ίωσηφ Ματζίνης και ό Ίωσηφ Γαριβάλδης. Ός που άποκαταστημένη έλευτερή κ' ένωμένη ή Ίταλία, εκάλεισε το μεγάλο της τέκνο και τις 24 του Ιουνίου 1871 τα λείψανα του Ούγου Φώσκολου, μεταφερόμενα στη Φλορεντία, έτάφησαν στη Santa Croce, που έκαμεν αιώνα με τους στίχους του. Έχαιρετούσαν την έπιστροφή της πατρίδα εκείνον των δοξασμένων λειψάνων ό Φραντσέσκος Ντέ Σάνκης με μιά μελέτη θαυμάσια στη «Νέα Άνθολογία» ό Ίωσηφ Ματζίνης μ' ένα άρθρο στη «Ρώμη του Λαού», ό Ίωσίας Καρντούτσις με μιά όδη άπό τα «Levia Gravia».

Αίγιο συγγραφές εκρήθησαν τόσο ποικίλα από τους μεταγενέστερους καθώς ό Φώσκολος: που ειχε αντίθετους για να πούμε κάποιο όνομα τον Θωμαζέο, τον Καντού, τον Μαντσόνη, το Μπόργκη, και υπερασπιστές το Ματζίνη, τον Κατάνο, το Ντέ Σάνκης, τον Καρντούτσι. Και χωρίς άμβιβλία δέν ειν' εύκολο πράμα να βγάλει κανένας μιά κρίση άμερόληπτη για ένα άτομο έτσι πολύμορφο και άντιφατικό, τόσο το περσότερο, όσο συχνά ή αληθινή συμπάθεια για τον ποιητή σκεπάσει τη μέτρια ήθική κρίση για τον άνθρωπο. Μα σαν άνθρωπος ό Ούγος εΐταν πλουσιότερος από έλατώματα, παρά από άρετες. Και άν καλά συμμερίζωμαι την ευγενικιά άγανάκτηση του Άλέξανδρου νι' Άνκωνα έναντιον του Καίσαρα Λομπρόζου, που ήθελε, χωρίς άλλο, να συγκαταλέξει το Φώσκολο με τους χειρότερους έγκληματιες, πώ άρεκτά να πιστέψω ότι οι πνευματικές του δυνάμεις δέν εΐταν τελειωτικά ίσορροπημένες και ότι σ' αυτόν βρισκότανε τα σπέρματα της μεγαλομανίας και ένα είδος από έρωτική μανία, που συχνά του σύγγιζε το ήθικό συναίσθημα. Κι' αυτή ή έρωτική μανία και με-

γαλομανία, κατάνησεν οι δυό κηλίδες οι πιο ντροπερές της ζωής του: οι άτιμοι έρωτες και τα χρέη. Δέν άντιέμαι ότι γι' αυτά τα έλατώματα ό Ούγος δέν αίστάνθηκε συχνά άδολη και βαθειά μετάνοια, που μαρτυρεί ότι κατά βάθος εΐταν καλός και γενναίος και δέν έκανε το κακό με το σκοπό να το κάμει. Μα εΐταν ένας παθιακός, έξωθητικός, παράλογος βίαιος, άνικαμος για κάθε πρόνοια, όμοια στην πολιτική, όπως στις εργασίες και στους έρωτες. Του συνέβηκε λοιπόν, μ' αυτή την έλλειψη έπιποτιστικών δυνάμεων και αυτοκριτικών, νάβαι συχνά ένας άνήθικος κ' ένας άσυνεπής, πιστευόμενος, ότι είναι, με τέλεια καλή πίστη, τίμιος και λογικός. Αυτή ή ταραγμένη παθολογικότητα που τον έκανε άνεπιτήδηο να κρίνει τις πράξεις του και να προβλέπει τις συνέπειές τους, δέν είναι ή μικρότερη αίτια για τις πολλές συμπάθειες που ό Φώσκολος, σαν άνθρωπος, έχάρηκε και χαίρει ανάμεσα στο μεγάλο κοινό, και ιδικά ανάμεσα στο όρωατο φίλο: ένθ. π. χ., ή ήθική φυσιογνωμία που του Μαντσόνη άπέχει πολύ από μιά όμοια λαϊκότητα. Είναι γιατί ή λογική, ή φρόνηση, ό νοός, δέν λατρεύονται από το χοντρό πλήθος, που μάλιστα θέλει την αίσθηματική παραλογικότητα, την καρδιά! Δέ θ' άρνηθούμε στο Φώσκολο τις έλαφροντικές πειρασίες που του έγγενήθησαν από τον καιρό του, του όποιου εΐταν, καθώς λέει ό Ντέ Σάνκης «ή εικόνα σε μικρογραφία». Καιρός από ήθική παραλυσία τόσο μεγάλη και γενικά ξεπλωμένη που μπόρεσε άκόμη να άμαυρώσει την καθάρια συνείδηση του Μαντζόνη, κατά την πρώτη του ήλικία καιρός που τυχοδιώκτες λόγιοι είχαν καταντήσει της μόδας: δέν εΐταν δύσκολο να όμοιάσει τις άνησυχίες του Φώσκολου μ' εκείνης που Βύρωνας. Και προσθέτουμε, με τη χρηματική έλλειψη, που ό Ούγος εύρέθηκε περισσότερο από μία φορά νά παλέψει με την πείνα: έλαφροντικό που για τους άλλους δέν άξιζει και που δέν εΐτανε ήθικώς καλύτεροί του.

Σάν πολιτής, εΐταν άνώτερος από πολλούς λόγιους σύγχρονούς του, καθώς από το Μόντη, που ίσως δέν ειχε όλα τα έλατώματα για να τον δνομάζει «Κάτωνα αυλικό» του άντιβασιλέα Εύγένειου. Μα το άκατάθετο φέροισμ του προς το Ναπολέοντα και ή έξορία που θέληματικά του έπιχειρήσε παρά να όρκιστεί πίστη στην Αύτρια, κάνουν να του συχαροθούν τόσες άλλες άδυναμίες και άντίφασες. Ο Ούγος άγάπης πολλές γυναίκες, μα άγάπης άκόμη θεομά την Ίταλία, άν και κατά τα τελευταία χρόνια, έξερεθισμένος και γενόμενος πεσσιμιστής από τον πόνο, άπεπλίστηκε για την τύχη της πατρίδας.

Σάν διανοούμενος εΐταν, ίσως, πρόδρομος του θετικισμού και πραγματισμού, με το μίσος και την περιφρόνια που ειχε για τον άπριορισμό και τη μεταφυσική, και με τη διστακαλία για τη θέληση άντις την έλπιδα και την πίστη, προτιμώντας την πράξη από τη σκέψη. Το χωρισμό από τον ειρωνικό σκεπτικισμό του όκατου όγδοου αιώνα, το σοβαρό και βαθύ θεσηματικό αίτημα, κληρονομημένο από τη μητέρα. Έπειτα είναι άντιπαθητικά σ' αυτόν ό μορφολατρισμός και ό πεσσιμισμός ό κοινωνικός, παρμένοι από τον Hobbes και έννομημένοι από τις προσωπικές του άριστοκρατικές προτιμήσες: ύδες ειπε άριστα ό Ματζίνη,

δι «πολλές από τις αρχαίες πίστες για την ανθρωπινή φύση και για το νόμο που ρυθμίζει τις τύχες των εθνών εχτυλούσαν στην ιμνήχ του τις νεώτερες προαιτίσεις».

Σάν άνθρωπος των γραμμάτων είτανε πνεύμα άρεκέτα πλανύ και αντιπροσώπεφε στην Ίταλία τόν τύπο του νεώτερου άνθρωπου των γραμμάτων: έδοκίμασε τό θέατρο, τό ρομάντο τή λυρική ποίηση, τή σάτυρα· είταν συγγραφέας προτύπου και μεταφραστής άρχαίων και ξένων. Δημοσιογράφος, πολιτικός, κριτικός λογοτεχνικός, καθηγητής στο πανεπιστήμιο, συνεργάτης επιθεωρήσεων, σ' όλα τά ποικίλα κλαδιά τής ενέργειάς του άκουστος, άφησε τά ίχνη μιás ποιητικής και άπέραντης, εάν όχι πάντοτε ταχτοποιημένης, μόρφωσης, και μιás ιδιοφυίας προσωπικότητας.

Σάν κριτικός λογοτεχνικός, φαίνεται στον Τσίαν, και είναι από κάποιες όψεις, μ' όλες τις άρβειλιότητες του και τις έλλειψεις και τις αντίμαχες, νεωτεριστής και πρόδρομος. Ο Μπορκέζε είδε σ' αυτόν ένα διάδοχο του Βίκου, ως και στην κριτική μέθοδο, και βρίσκει ότι ή κριτική του ιστορική και ψυχολογική μαζί, προοιμιάζει εκείνη του Ντέ Σάντερς: «μά σημειώνει δέξματα εις αυτή στρέφεται «στις περιστάσεις άπ' όπου έβγηκε τό έργο τέχνης περισσότερο παρά στο έργο ύπου έμεις τώονμε». «Όσο για τόν έλαίνο που του κάνει ο Μπορκέζε ότι ήξερε να γράφει μελέτες κριτικές εύκολες και εύχάριστες στο διάβασμα, σχεδόν με τόν τρόπο του Σαλν-Μπρέβ, μου φαίνεται ότι είταν χρειαστό, περισσότερο άπ' ότι στον έαυτό του, στις προτίμησες και στις συνήθειες των Έπιθεωρήσεων των άγγλικών που εκείνος εργαζότανε.

Σάν πεζογράφος είταν ζωηρός και εύλωτος μά είχε στίλ άνόμοιο και συχνά σκοτεινό που ν' άξίζε τις σοβαρότατες κατηγορίες του Μπόνχη. Είταν ο τελευταίος μεγάλος αντιπρόσωπος τής συνθετικής και κλασικής πρόξας, άν κίλα στο «Δίδυμο Κιέρινο» και στο «Gazzettino» έπρωοιμίας ένα νέο στίλ πιο άπλό και πιο ζωηρό. Έπειτ' άπ' αυτόν έγινε ή αντίδραση εναντίον του κλασικού στίλ και ο Μαντζόνης άρχισε εκείνη την αναλυτική και σύγχρονη πρόξα, που άπόμεινε ίσως σήμερα τό άνυπερβλητό παράδειγμα.

Τέλος ή πραγματική του δόξα είναι που είταν ποιητής. Όχι ποιητής δραματικός, άφου οι τραγωδίες του είναι δοκιμές άποτυχημένες, ούτε ποιητής σατυρικός, άφου άφησε δοκίμια πολύ λίγα όσο κι' άν είναι έξυπνα. Μά λυρικός ποιητής είτανε και μάλιστα ύψιστος: «τά συνέντα του είναι βέβαια άνάμεσα στα φαιότερα, και άξίζεουν να τοποθετούνται μαζί με τ' αμίμητα και ευωδιαμένα του Ντάντε, με τά πιο χαριτωμένα και διανοητικά του Πετράρκα, του Τάσσου, του Κίσα, του Άλφιέρη».

Οί «Ωδές», άνθισμένες άνάμεσα στις Ωδές του Παρίνη και τους Ύμνους του Μαντζόνη, άντέχουν άπέναντι και στις πρώτες και στους δεύτερους, που δεν είναι μικρός έλαίνος: οί «Τάφοι» τέλος ύψώνονται γιγάντιο μνημείο που δέ φοβάται την παραβολή κανενός άλλου από τη νεώτερη λυρική ποίηση, έχτος ίσως του «Σαύρου» του Λοπαδάδη. Στη λυρική ποίηση, δοιπόν, βρίσκει τό μεγαλειό του Φώσκολου, «ποιητή από ράτσα», καθώς τόν ονομάζει ο Καισαρός.

Άμφισβητήθηκε άν είταν κλασικός, καθώς λέγουν και θέλουν ότι είναι, ή ρομαντικός, καθώς φαίνεται σ' άλλους ότι κατάντησε. Στις «Ωδές», στα «Συνέντα», στους «Τάφους» άκολούθησε μονάχι τόν έαυτό του, και είναι μέγιστος άκριβός γιατί έμεινε ξένος και ύπεράνω κάθε θεωρίας και κανόνα, μερίδας ή σχολής. Μά στο συγγραφέα του «Όρτης» και τής «Ριτσιόαντας» ύπάρχει μιá μεγάλη δόση ρωμαντισμού, όμως είναι άσυνείδητος, και κάλλιστα σημειώνει ο Γκράφ ότι εάν ο Φώσκολος «γεννιότανε είκοσι χρόνια άργότερα και είχε δλόγυρα λιγότερα έμπόδια παρά δόσεων και σχολών, θά'ε τή θέση του όχι πιά άνάμεσα στους κλασικούς, μά άνάμεσα στους ρομαντικούς».

«Έλληνας από γέννηση, είχε στις φλέβες τό αίμα τής ελληνικής ποίησης» μά ή μυθική ελληνική φαντασία ένωνότανε σ' αυτόν με τό λατινικό πνεύμα, που του ένέπνευε τό νόημα τής πραγματικότητας και του νέου. Μ' αυτή την εντυχεύτατη και άρμονική ένωση του πνεύματος των δύο κλάδων, ο ποιητής τής Ζάκυνθος έβγήκε άξιος άπόγονος των ελληνών λυρικών και των Ιταλών, κ' έτσι τόν προσφώνει ο Καρντούτσης:

«Ω ψάλτη που στο τραγοίδι
Την όμορφιά και τό θάνατο και του Μινέρμου
Τό νόημα με τό κλάμα του Πετράρκα ένυνένωσες».

ΤΕΛΟΣ

Μεταφ. Γ. Σ.

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ που λάβαμε κατά τόν τελευταίο μήνα.

«Όμηρου» Ίλιάς.—Μετάφραση Ίάκωβου Πολυλά, τόμος Α'. Ραφωδίες Α—Ζ, έκδοση Γεώργιου Βασιλείου, Τιμή 2.50. «Η ποιητική αυτή μετάφραση, άνέκτου ίσως σήμερα, σωζότανε χειρόγραφο από τό Λορέντσο Μαβίλη. Τό χειρόγραφο του Ι. Πολυλά φαίνεται καταστρέφτηκε μαζί με τόσα άλλα και του ίδιου και άλλων. Σά μετάφραση έχει άρχες που δεν έχει καμία άλλη άπ' όσες ίσως σήμερα είδαν τό φως. Ούτε τσελιγκάδες, ούτε κλιέφτες και ρωμιούς κάνει τους όμηρικούς ήρωες, μά προσπαθεί να τους άφήσει τέτοιους που τους έξωγράφισεν ο άπληστάτος ποιητής. Όσο όμως για τις λεπτομέρειες τής μετάφρασης, πρέπει να σημειώσουμε ότι, τό γλωσσικό μίγμα που ο Πολυλάς μεταχειρίστηκε, έδλαφε τρομερά. Όμως εκεί που ο σοφός παύει να προσπαθεί να φτιάξει γλώσσα, και συγκινημένος μεταφραστής του Όμήρου ο Μόντης δεν τό κατορθώνει. Πρέπει ακόμα να σημειώσουμε ότι, ή μετάφραση τής Ίλιάδας, είναι από τά τελευταία λογοτεχνικά έργα του Πολυλά, όπου έφάρμωσε τις γλωσσικές του θεωρίες όρμακωμένες. Αυστυχώς ο χόρος δέ μας έπιτρέπει να γράψουμε περισσότερα για τό ιστορικό αυτό βιβλίο, που είχε την έμπνευση να έκδώσει ο κ. Γ. Βασιλείου.

«Κρυγένεα εν Τεαύροις».—Μεταφ. Κωστ.

Χατζόπουλου. Έκδοση τρίτη, επιδιορθωμένη. Αυστυχώς έλάβαμε πολύ άργά τό βιβλίο και άκούσαμε να πούμε ότι άποζημιώνει τόν αναγνώστη.

«Έρευνα για τις Μελλοντικές Κατευθύνσεις τής Φυλής». Έκδοση «Γραμμάτων» Άλεξάντριας. Άποτελείται από 176 μεγάλες σελίδες και περιέχει τις άπάντησες που δημοσιεύτηκαν κατά τό 1914 και 1915 στο περιοδικό «Γράμματα» και άλλες, άπάνω στο ζήτημα που έκίνησαν τά «Γράμματα» για τις μελλοντικές τάσες, που πρέπει να πάρει ή φυλή. Πουλιέται 6 δραχμές τό αντίτυπο.

Ζωής Όνετρα. (Δήγημα). Αντώνη Γιαλούρη. Άναδημοσίεψη από τό περιοδικό «Δόγος» τής Πόλης.

Διηγήματα, Χωριοδ—Πόλης. Τυμψηροστού. Μά σειρά διηγήματα, περισσότερα άφηγήματα, κ' ένα δράμα μονόπραχτο στο τέλος. Άποτελείται από 120 περίπου σελίδες και πουλιέται 3.60.

Για μερικά από τά πάρα πάνω βιβλία θά γράψουμε στην «Τέχνη και Γράμματα» πλατύτερα.

«Ο Λόγος». (Κωνσταντινούπολης). Τεύχος 4ο. Φεβρουάριος 1920. Νεοελληνική Έπιθεώρηση (Α. Ι. Πουρνάρα). Τεύχος 71ο Φεβρ. και 72ο Μαρτ. 1920.

Τά Νεάτα. (Μυτιλήνης) Χρονιά Β'. Τεύχος 1ο Γενάρης 1920.

Λογοτεχνία (Άθηνών) Χρονιά Α'. Τεύχος 1ο Μάρτης 1920. Θά βγαίνει κάθε 15 ήμέρες σε καλό χαρτί.

Πενταχόθηχη (Άθηνών) Δεκέμβρης 1919, Γενάρης 1920.

Νέα Ζωή (Σμύρνης). Τεύχος 8ο Μάρτης 1920.

Δείνους (Κωνσταντινούπολης). Τεύχος 4ο Νοέμβρης και Δεκέμβρης 1920.

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΜΑΣ

Έβγάλαμε τό «Μαύρο Γάτο» ένα χρόνο. Η κοινωνία προτιμάει τά πορνογραφικά περιοδικά. Τό συμπέρασμα είναι ότι ή μόνη ίκανοποίησή μας είναι τ' ότι έκάμαμε έκείνο που θαρρούσαμε για καθήκον μας. Όμως λίγος μάς έσόντρεξαν και περισσότεροι μάς έπολέμησαν. Δεν παραπονούμαστε για τίποτε, όσο κι' άν ή επιθυμία μας είταν να παρουσιάσουμε κάτι άρτιότερο. Μά δέ μάς έμπόδισε λιγώτερο και ή μεγάλη άκρίβεια των τυπογραφείων και του χαρτί.

Όσο για την ύλη, τά στενά όρια του δεκαεξασέλιδου τεύχους δέ μάς άφησαν να παρουσιάσουμε πολλά πράγματα. Η μελέτη του Μαργηρόνη για τό Βίο του Ούγου Φώσκολου, έκράτησε δλάκερο τό χρόνο. Ώς τόσο αυτή είταν άπαραίτητη, γιατί ο άγνωστος Φώσκολος, είναι ο δάσκαλος του Άντρέα Κάλδου μας και πρόδρομος του μεγάλου μας Σολωμού, έχτος που ο ίδιος είναι Έλληνας στην έμπνευση και την καταγωγή. Κατωρθώσαμε ακόμα να δώσουμε κάποιες μετάφρασες, ύποφερτες μέσα στα όρια τής τέχνης, κυρίως από την άγνωστην Ιταλική λογοτεχνία, που είναι ή πρώτη και ή κυριώτερη πηγή τής άναγενομένης λογοτεχνίας μας. Τέλος ακολουθήσαμε κάποιο πρόγραμμα, μά έλη τή δυνατήν αύτηρότητα, και που θά φανεί στη συ-

νείειά του κατά τόν έρχόμενο χρόνο. Άρκει να μην άφήσει ή κοινωνία πάλι μονάχι σε μάς τή χρηματική ζημία.

Η Δειδύθυνση

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Έμαθάμε ότι ο Γερ. Βάκος, ο ξεχωριστός άνθρωπος, ο γνωστός λόγιος και ο συμπαιθητικός ζωγράφος, άρρωσώμενος πιά άποκλειστικά στη ζωγραφική, έτοιμάζει μιá πλούσια συλλογήν άτυκων τοπειών. Θεωρούμε καθήκον μας να τονίσουμε ότι, ή κοινωνία όφείλει να δείξει ότι δεν είναι άναίσθητη και ότι δέ λησμονάει έκείνους που, ή από κοράση, ή από ύψηλότερη συνείδηση, άποφεύγουν τό θόρυβο και τή ρεκλάμα.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΗ

Τό περιοδικό «Μαύρος Γάτος» από τόν έρχόμενο χρόνο θά ονομάζεται «ΤΕΧΝΗ και ΓΡΑΜΜΑΤΑ». Η συνδρομή θάνα: 10 δραχμές τό χρόνο για τό έσωτερικό και 12 για τό έξωτετικό. Όποιος από τους κ. κ. συνδρομητές έπιθυμεί να λαβαίνει την «Τέχνη και Γράμματα», όφείλει να μάς είδοποιήσει, γιατί άλλως δέ θά την άποστελλουμε, και τούτο για ν' άποφύγουμε και τις ένόχλησες, μά και τά περιττά έξοδα.

Η διεύθυνση του περιοδικού «Τέχνη και Γράμματα» άπομένει ή ίδια—(Κλεισόβης 3, πάροδος Όδου Θεμιστοκλέους).

Σειρές δεμένες σε τόμο του «Μαύρου Γάτου» πουλιώνται στα βιβλιοπωλεία και στοιχίζου 10 δραχμές.

Φύλλα σκόρπια, έχτος του πρώτου, πουλιώνται με 50 λεπτά στα Γραφεία μας και στο Βιβλιοπωλείον του Γ. Βασιλείου (Όδός Σταδίου).

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΧΡΟΝΙΑΣ

Ντάντε Άλιγκιέρη.—Η μορφή τής Βεατρίκης σελ. 9.—Τά μάτια, ή μιλιά και τό γέλιο τής Βεατρίκης (συνέντα) σελ. 95.—Τό V άσμα τής Κόλασης, σελ. 21.—Μετάφρασε Γ. Σπαταλά.—Δουδούβ, Άριστού.—Ωδή σελ. 97 μεταφ. Γ. Σπαταλά.—Έρίκος Άίνε.—Τραγοΐδια από τό Ίντερμέτζο, σελ. 26.—μετ. Α. Κουκούλα.—Γαβριήλ Ντ' Άννούντιο.—Στόν Ώκεανό. σελ. 49.—Στή Άλία. σελ. 113.—Στήν Άίτνα. σελ. 4.—μετάφρασε Γερ. Σπαταλά. Γκούρας Άλειτούργητος.—Τό ρημοκλήσι. σελ. 10.—Ευωδιασματα. σελ. 22.—In Memoriam. σελ. 42.—Ο Χωρισμός. σελ. 51.—Ο Καταδότης σελ. 84.—Γλαυκος Άλιδούσης.—Κρινάκια (Τεράστιχα). σελ. 10.—Ηλ. Βουτιερίδης.—Κασσάνδρα (Τραγωδία), άπόσπασμα Η μέρους. σελ. 2.—Χωρικά Η μέρος Κασσάνδρας. σελ. 17.—Γληγορη Ζωή (άπόσπασμα βρομάντου) σελ. 36.—Τό τραγοίδι του ανθρώπου σελ. 67.—Άημ. Βουτιερίδης.—Η Συνάντηση.—Ο Καταραμένος δρόμος. σελ. 3.—Τό βουδύ

σπητι. σελ. 69.—Τὸ σπητι τοῦ γλεντιοῦ. σελ. 105.—**Γιαν. Βλαχογιάννης**.—Ἦτανε μιὰ γριά... σελ. 98.—**Κ. Βάρναλης**.—Ὁ Προσκυνητὴς (Ποίημα). σελ. 52.—**Ἄν. Γιαλοῦρης**.—Μπρὸς στὸ Μνήμα (Δήγηση) σελ. 57.—**Δ. Δημηκόπουλος**.—Ρυθμοί. σελ. 39, 65, 113.—**Μ. Δαμιράλης**.—Τσιγκάνικο (Ποίημα). σελ. 26.—**Δ. Κουκούλας**.—Στὶς Καμπάνες τοῦ Glockau. σελ. 118. Ἐρρηκτικές. σελ. 129.—Προσυνάκρουσμα. σελ. —**Κάτουλος**.—Ὁ θάνατος τοῦ σπούργιτα. σελ. 51.—μετ. Ἡρακλ. Σταύρου.—**Γ. Καζαντζάκη**.—Ἡ Μουριά. σελ. 114.—**Δ. Κάμπων**.—Στὴ σκιάβα Βαρβάρια σελ. 31. μεταφ. Ἡρ. Σταύρου.—**Γ. Καλογοῦρος**.—Ἄνεκδοτες ἐπιστολὲς πρὸς τὸ Στ. Μαρτζώκη) σελ. 1, 31.—**Ἰωάννης Καρνεούσης**.—Τὸ βῶδι (σονέττο) σελ. 9.—Ruit Hora. σελ. 65.—**Ça-Ira**. σελ. 135.—μετάφρασες Γερ. Σπαταλά. —**Μ. Δεβιτσόκη**.—Τὸ βάρος τοῦ ἵταυροῦ. σελ. 66.—Ὁ Δίκαιος δρόμος. σελ. 82. (Διηγήματα). μεταφ. Α. Παυλίδη.—**Τ. Δουκρίτιος**.—De Rerum Natura. Βιβ. Ι. Φιλοσοφημάτων Ἐλεγχος. σελ. 72, 83, 100, 119.—μετ. Κωστ. Θεοτόκη.—**Ἰαν. Λεοπαρδης**.—Ὠδὴ στὸ Σπάρτο. σελ. 2.—μεταφ. Γ. Σπαταλά.—**Μαχ. Λάγγελος Μπουνογαδότη**.—Μαδριγάλι σελ. 9.—Σονέττο σελ. 91.—μεταφ. Γ. Σπαταλά.—**Ζάν Μωρέας**.—Στροφές τελ. 10.—μετάφραση Σ. Κωστόπουλου. Στροφές. σελ. 25. μεταφ. Δ. Δημηκόπουλου.—**Ἐρνέστος Μαρινόνη**.—Ὁ Βίος τοῦ Οὔγου Φώσκολου.—σελ. 15, 29, 48, 60, 76, 93, 109, 121, 137, 1 —μετ. Γ. Σπαταλά.—**Ἐνρί Μπερρόν** Ἡ ψυχὴ καὶ τὸ Σῶμα. σελ. 88, 103, 115.—μεταφ. Ν. Κορκοφίγκα.—**Στεφ. Μόρφης**.—Μελτέμι. (σονέττο) σελ. 18.—**Φρ. Νίτος**.—Ἀπὸ τῆ θέληση τῆς Δύναμης—Νέα ὕληση τοῦ Κόσμου. σελ. 45. μετ. Ἰακχου.—**Ν. Νικητάς**.—Ἀποσπάματ' ἀπὸ τὸν Ἐρμηῆτη. σελ. 5, 23, 43, 60, 74, 86, 108.—**Σπυρ. Νικολάβουρας**.—Στροφές. σελ. 31, 85, 129.—**Κ. Νταῦφᾶς**.—Ὁ Σοφὸς σελ. 85.—Ἀληθινὸν Τραγοῦδι. Ἡ μέρα τῆς μεγάλης χαρᾶς. σελ. 101. Πρόζες).—**Ὠράτιος**.—Στὴν Πήρη. σελ. 86.—μετ. Ἡρ. Σταύρου.—**Φρ. Πετράρα**.—Ὠδὴ XLII. σελ. 8.—Ὠδὴ XLVI. σελ. 92.—μετάφρασες Γερ. Σπαταλά.—**Κωστ. Παλαμάς**.—Ὁ Ποιητὴς σελ. 33.—**Δ. Πελενίδης**.—Χρυσμὸς (σονέττο). σελ. 102.—**Γουλιέλμος Σαίξπηρ**.—Μακθέθ. Πράξι V. σκηνὴ Α'. σελ. 130.—μετάφρ. Κωστ. Θεοτόκη. Γ. Σπαταλάς.—Πῶς τὸ θυμᾶμι τὸ χωριὸ (Ποίημα). σελ. 3.—Γιατὶ σώζεται ἀπορρησασματικὸ τὸ ἔργο τοῦ Δ. Σολωμοῦ. (μελέτη). σελ. 18, 39.—Ὠδὴ στὸ Φρουριὸ τῆς Κέρκυρας. σελ. 81.—**Quo Vadis** (σονέττο) σελ. 121.—Ὀνειροπόλος. (σονέττο). σελ. 123.—Κριτικὰ σημεῖωματα.—**Σέλλεϋ**.—Ἀρέθουσα. σελ. 38.—μεταφρ. Φ. Γιοφύλλη.—**Ἡρ. Σταύρος**.—Τὰ τρία ἀστέρια. σελ. 39.—Ὁ Τρύγος. σελ. 97.—Τρία Λουλούδια. σελ. 118. (Ποιήματα).—**Θρ. Σαυράκης**.—Ὁ Χορὸς τῆς Ζωῆς (σονέττα). σελ. 107, 1 —**Ἄρ. Σίδερη**.—Γ. Σκληροῦ «Τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ» (κριτικὸ σημεῖωμα). σελ. 132.—**Ν. Σπεράνσιος**.—Ἀθῆνα! Ἀθῆνα!—Χαρά. (Ποιήματα) σελ. 7.—Στὸν Πλάτανο, Μιά στιγμὴ, Σὲ μία. (ποιήματα) σελ. 24.—Γάσπαρα **Στάμπα**.—Σονέττο. σελ. 8.—μεταφ. Γ. Σπαταλά.—**Μ. Φιλήνας**.—Ἄρματολὸς (Γλωσσολογικὸ)

σελ. 6.—**Σάββατο** 8 τοῦ Δεκεμβρίου (Πρόζα) σελ. 13.—**Ὀδ. γος Φώσκολος**.—Στὸν ἑαυτὸ του.—Στὸν ἑαυτὸ του (σονέττα).—μεταφ. Γ. Σπαταλά.—**Κωστ. Φωτάκης**.—Ὁ Σωμμάτεμος. σελ. 11.—Τὸ ἄλλο ἐλάττωμα. σελ. 27.—**Ἀνατὸλ Φράνς**.—Ὁ Κάρολος Μπρονταλαίρ. σελ. 46.—μεταφ. Ν. Σπεράνσιος.—**Κ. Χατζόπουλος**.—Ἡ ψυχὴ καὶ ἐγώ. (Ποιήματα). σελ. 145.

ΔΙΟΡΘΩΜΑΤΑ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

- Σελ. 8 στήλη 1 στίχος 5
καὶ ἑλευτερία—νὰ γραφεῖ—καὶ ἀκολασία.
- Σελ. 8 στήλη 1. στίχος 10
ἄριας—νὰ γραφεῖ—ἄριας.
- Σελ. 8 στήλη 1. στίχος 22
Σ' ἔποιον θὰ σοῦ τὸ πει παλαιὸ παράδειγμα ἀποκρίσου
Νὰ γραφεῖ
Σ' αὐτὸν ποῦ θὰ σὲ πει παλαιὸ μὲ δειγμὰτ' ἀποκρίσου.
- Σελ. 8 στήλη 2. στίχος 14.
Μὲ τὰ χρυσὰ κατάρτια του—νὰ γραφεῖ—Με τὰ πανιά
τοῦ δολέχρυσα.
- Σελ. 8 στήλη 2. στίχος 42
Μὲ τὸ δικὸ τους τρόπο—νὰ γραφεῖ—Με τὸ δικὸ τῆς
τρόπο.
- Σελ. 9. στήλη 1. στίχος ἀντιπροτελευταῖος.
Φαίνεται καὶ ἀπ' τὰ χεῖλη τῆς ὄ, πνέει—νὰ γραφεῖ—
Καὶ φαίνεται ἀπ' τὰ χεῖλη τῆς νὰ πνέει.
- Σελ. 9. στήλη 2 στίχος 12.—
Ὅταν μονάχο ὡς ἀγαλμα κυττάξεις—νὰ γραφεῖ—Σὰ
σθερὰ καθὼς μνημο κυττάξεις.
- Σελ. 21 στήλη 2. στίχος 1.
Δὲ μποῦδα νάρθει ἡ Μοῖρα, —νὰ γραφεῖ—Μὴν τοῦ μπο-
δαῖς τῆ Μοῖρα,
- Σελ. 22 στήλη 2. στίχος 9.
Τὸ Παντοσελὸ ποῦ εἶχε—νὰ γραφεῖ—Τὸ Παντοσελὸ
ποῦ εἶχε.
- Σελ. 64. στήλη 1. στίχος 44.
Ἄλλο σχεδὸν μνημῶν—νὰ γραφεῖ—ἄλλο σχεδὸν χρονῶν
- Σελ. 65 στήλη 2. στίχος 11.
...χρυσὸς στράφτει, ὡ Ἄδρια—νὰ γραφεῖ—χρυσὸς
ἀστράφτει, ὡ Ἄδρια.
- Σελ. 107 στήλη 2. στίχος 1.
Ὁ Φάρος στὸ λιμάνι μας θεορὸ—νὰ γραφεῖ—θεορὸ.

Στάλνουμε σ' ἔποιον μᾶς σταίλει 2,50 τὸ νέο ποιητικὸ
βιβλίον τοῦ κ. Γεράσιμου Σπαταλά :

«ΚΑΘΩΣ ΑΛΛΑΖΟΥΝ ΟΙ ΕΠΟΧΕΣ»

καθὼς καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα βιβλία τοῦ ἴδιου συγγραφέα τὰ :

«ΑΙΜΑΤΩΝ ΣΤΑΛΑΧΤΙΤΕΣ»

Πρὸς 1,50 τὸ ἀντίτυπο, καὶ τὸ

ΩΔΕΣ, ΜΠΑΛΑΝΤΕΣ ΕΛΕΓΓΕΙΟΣ

Πρὸς 2 δραχμῆς τὸ ἀντίτυπο.